

Andrej Drbohlav

PSYCHOLOGIE SÉRIOVÝCH VRAHŮ

**200 skutečných případů brutálních činů
sériových vrahů současnosti**

 GRADA®

Andrej Drbohlav

PSYCHOLOGIE SÉRIOVÝCH VRAHŮ

200 skutečných případů
brutálních činů
sériových vrahů
současnosti

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

PhDr. Andrej Drbohlav

PSYCHOLOGIE SÉRIOVÝCH VRAHŮ

200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 5037. publikaci

Recenzovali:

PhDr. Slavomil Hubálek
MUDr. Martin Hollý
JUDr. Miroslav Antl

Odpovědný redaktor Zdeněk Kubín
Sazba a zlom Milan Vokál
Návrh a zpracování obálky Andrej Drbohlav
Na obálce použit triptych od Tomáše Záhoříka „Mizaru – Kikazaru – Iwazaru“ –
www.bvyfeel.eu/tomas-zahorik
Počet stran 472
Vydání 1., 2013

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2013

ISBN 978-80-247-4371-4

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-8115-0 (ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-8118-1 (ve formátu EPUB)

OBSAH

Předmluva	7
Úvodní poznámka autora	10

I. část – Psychologie sériových vražd

1. Základní definice mnohonásobných vražd	14
2. Mýty o fenoménu sériového vraha	16
3. Vybrané aspekty analýzy trestného činu a investigativní psychologie	19
Profiling sériových vraždů	20
Škola analýzy trestného činu FBI (americký model)	20
Škola investigativní psychologie (britský model)	21
Organizovanost versus neorganizovanost	22
4. Vybrané psychologické aspekty	26
Sedm fází vraždy dle motivu a modu operandi	27
První fáze: <i>aura</i> (<i>The Aura Phase</i>)	27
Druhá fáze: <i>vyhledávací, navíjecí</i> (<i>The Trolling Phase</i>)	27
Třetí fáze: <i>opanování</i> (<i>The Wooing Phase</i>)	28
Čtvrtá fáze: <i>ukojštění</i> (<i>The Capture Phase</i>)	28
Pátá fáze: <i>vražedný akt</i> (<i>The Murder</i>)	28
Šestá fáze: <i>trofeismus</i> (<i>The Totem Phase</i>)	29
Sedmá fáze: <i>skleslost</i> (<i>The Depression Phase</i>)	29
Pět stadií stavu psychiky sériového vraha	29
5. Psychologická typologie vražd podle motivu	31
Empirická klasifikace	31
Typologie dle motivu	32
První typ – <i>Vrah-vizionář</i> (<i>Visionary</i>)	33
Druhý typ – <i>Vrah-misionář</i> (<i>Missionary</i>)	33
Třetí typ – <i>Vrah-hedonista</i> (<i>Hedonistic</i>)	34
Čtvrtý typ – <i>Vrah z postu síly</i> (<i>Power Seeker</i>)	35
Pátý typ – <i>Vrah z milosrdenství</i> (<i>Mercy Killer</i>) (<i>rovněž Anděl smrti</i>)	36
Tři motivační vzorce	37
6. Vybrané poznámky k pachateli	38
7. Vybrané aspekty profilu sériového vraha	43
Socioekonomický statut rodiny sériového vraha	43
Intelektuální schopnosti	44
Sérioví vrazi a vzdělání	46
Vybrané rozdíly mezi vrahy s jednou obětí a sériovými vrahy	48
Vražedná mobilita – Akční rádius	49
Hranice prvního pohlavního styku u sexuálních sériových vraždů	51
Věk první vraždy	52
8. Sexuální sérioví vrazi	53

9. Sériové vražedkyně	57
10. Základní vymezení behaviorální patologie	60
<i>Základní vymezení</i>	61
11. Vybrané vztahové prediktory	62
Vztah k matce	64
Vztah k otci	66
Vztah k sourozencům a vrstevníkům	67
12. Sériový vrah jako oběť a agresor v dětství	69
Vrah jako oběť	69
Vrah jako agresor	73
<i>Behaviorální typologie</i>	73
Obranné mechanismy a salutogenní vlivy	75
13. Vybrané behaviorálně patologické jevy	82
Hostilita ke zvířatům	82
Fascinace ohněm (firesetting)	84
Enuréza	85
Denní snění (daydreaming)	86
Kompulzivní masturbace	86
Další sledované indikátory a prediktory chování v dětství a dospívání	87
Setkání se smrtí a krví v dětském věku	89
Patologické inklinace	89
Thanatofilní inklinace	91
Inklinace ke zbraním	91
Inklinace k nacismu	91
Inklinace k rasismu	92
Inklinace k sektám a patologický výklad náboženství	92
14. Vybrané behaviorálně patologické poruchy	93
Poruchy chování dle diagnostického manuálu DSM	93
Poruchy chování dle diagnostického manuálu ICD	94
<i>Nesocializovaná porucha chování</i>	95
<i>Porucha opozičního vzdoru (ODD)</i>	96
<i>Intermitentní explozivní porucha</i>	96
15. Vybrané psychopatologické aspekty	99
Psychopatický typ	99
Psychotický typ	103
Dissociální (antisociální) porucha osobnosti	104
Maligní narcismus	106
Hraniční porucha osobnosti	108
Agresivita a mozek	109

II. část – Encyklopedie sériových vrahů

Jmenný seznam	116
Poznámka autora	442
Slovník pojmů	444
Literatura	456
Internetové zdroje	464

PŘEDMLUVA

S autorem této publikace, tj. s Andrejem Drbohlavem, jsem se potkal jako „učitel a žák“ – jako s vysokoškolským studentem etopedie na Univerzitě v Hradci Králové, kde na katedře sociologie a sociální patologie dlouhodobě přednáším předmět Trestní právo. Na jeho žádost jsem se stal vedoucím (či spíše konzultantem) jeho diplomové práce.

Už tato jeho práce z roku 2002 (pod názvem: *Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*) byla naprosto vybočující z obvyklých témat. Byla výjimečná pojetím i způsobem, jakým se jí tehdejší „etopedický student“ zhostil a u státní závěrečné zkoušky výborně obhájil.

Pan doktor Drbohlav se pak intenzivně věnoval výuce a rozvoji oboru etopedie (respektive behaviorální patologie) na naší univerzitě – a dále se specializoval na problematiku profilingu vysoce násilných trestných činů v sérii. Jeho diplomová práce vyšla knižně a zůstala jako jeden ze studijních pramenů, z něhož čerpají současní studenti, zejména pro své závěrečné vysokoškolské práce.

Jeho Encyklopedie sériových vrahů jako kazuistická součást knihy *Psychologie sériových vrahů* je již samotným řazením a úvodními zásadními informacemi o každém z nich ucelenou a přehlednou prací, která by obstála i pod dalším názvem „Sérioví vrazi podle abecedy...“.

Najdeme zde stručné, srozumitelné a čtivě předkládané příběhy nejen z Evropy, ale z celého světa, ty nejbrutálnější případy známé či neznámé, aktuálně doplňované z internetového i dalšího zpravodajství podle stadia soudního řízení. Některé případy jsou popisovány podrobně a autor jim věnuje po všech stránkách značnou pozornost, u jiných najdeme pouze stručnou informaci, kterou lze však považovat (zejména ze studijního a vědeckého pohledu) za postačující – a ostatně v případě enormního zájmu můžeme pátrat sami dál. Což mimo jiné prokáže, že nás autor svým přístupem a předloženými informacemi přinejmenším zaujal.

Ze známých (až legendárních) příběhů lze připomenout mimo jiné i opakovaně zfilmovaný příběh gangsterského dua „Bonnie & Clyde“, respektive Barrowa Clyde Chestnuta a Parkerové Bonnie, z českých sériových vrahů nechybí Václav Mrázek či Ladislav Hojer, autor zde nezapomíná ani na soudobé vrahy, jakými jsou odsouzený Ivan Roubal nebo manželé Stodolovi. O vraždách Václava Mrázka bylo již zveřejněno mnohé, a tak autor neztrácí čas opakováním známých skutečností, které jsou snadno dohledatelné, o dalších českých vražích jsme byli mediálně informováni průběžně, protože vražda jako „atraktivní“ čin stále přitahuje pozornost a zájem veřejnosti (a odvádí nás od běžných starostí a strastí – pokud se nás přímo nedotkne).

Autor si dal práci i s přehlednými „tabulkami“, z nichž se vždy hned v úvodu dozvíme nejen vrahovo datum narození a místa, lokality krvavých zločinů, ale i počet jeho obětí a tzv. modus operandi či typologii pachatelů a jejich obětí, jakož i tresty, které byly soudem vrahům vyměřeny (popř. poznámku, že se zločinec sám rozhodl pro skončení svého života). Pro autorovo dlouhodobé specializované vědecké vzdělávání a bádání je typické i propracování tzv. „(behaviorálně patologických) prediktorů“, a to zejména z důvodu výzkumu, který již několik let úspěšně realizuje.

Povšimněme si konkrétně, že Andrej Drbohlav například u počtu obětí uvádí počet prokázaných případů a u některých také počet předpokládaných obětí dle policejního či soudního vyšetřování. Zvolíme-li takové kritérium, mnohými z nás otřese poměrně velké množství světových (a našťástí nikoliv českých či slovenských) sériových vrahů, u nichž jsou hned v úvodu u počtu jejich obětí uvedena dvou- i tříciferná čísla. Už tento fakt sám o sobě stojí za (různá, ale spíše hrůzná) zamyšlení...

Namátkou nalistujme některý z příběhů = podle abecedy:

Američani Hamilton Albert Fish – nejméně 100 lidských obětí, Donald Henry Gaskins jr. – nejméně 100, ale možná až 200 vražd za dva roky, Kolumbijec Gavarito – nejméně 189 obětí, 100 obětí je uvedeno u Pákistánce Iqbala (který trest smrti urychlil sebevraždou), další Američan Jaspersen – 8, ale také možná 160 obětí, značná pozornost je věnována ruskému kanibalovi, známému jako „Rostovský řezník“ – Andreovi Romanovichi Čikatilovi (53 obětí).

Autor rovněž neopomíjí „vraždící lékaře“, jako například britského občana Harolda Fredericka Shipmana, přezdívaného „Doktor Smrt“, u něhož se uvádí nejméně 250 obětí (ale také až 1 000 obětí), odsouzeného k několikanásobnému doživotí, dalším „lékařem“ je pak Číňan Hu Wanlin s „kontem“ 146 obětí, ale s předpokladem až 190 obětí.

Mohl bych uvést další a další jména s neuvěřitelnými počty lidských obětí, tedy vraždící maniačky, ale za zmínku – alespoň z mého (trestněprávního) pohledu – stojí i výčet trestů, o nichž se u těchto „lidí“ z knihy dozvídáme.

Například zmíněný Kolumbijec Gavarito byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 835 let, Mexičan Fernando Hernandez Leyva byl odsouzen za 135 obětí, tedy vražd na (pouhých) 50 let s možností propuštění dříve, u výše zmíněných Američanů jsou to buď tresty smrti, nebo několikanásobné tresty doživotní apod. I na internetu (a samozřejmě hlavně v této knize) si můžeme najít zprávu o tom, že čtyřiapadesátiletý Gary Ridgway ze Seattlu se vyhnul trestu smrti tím, že přiznal vraždy 48 mladých dívek a spolupracoval s policisty, takže byl odsouzen „pouze“ ke 48 doživotním trestům. Naproti tomu pachatel, jemuž bylo prokázáno 47 doznaných vražd, přičemž je u něho uvažováno o nejméně 100 vraždách – kirgizský Nikolai Dzurmongaliev – byl místo odsouzení umístěn do psychiatrické léčebny, odkud po dvou letech uprchl. Taková zmínka v kontextu se spáchanými krvavými zločiny nás pak vyděsí ještě více.

K uváděným trestům ukládaným ve světě i na několik set let pouze pro informaci dodávám, že tam jde o tzv. kumulaci (neboli sčítání) trestů, takže pachatel brutálních vražd může dostat i trest výše uvedený. Ten by však nepřežila ani sloní želva Harriet, které bylo v době smrti 175 let a patřila mezi nejstarší tvory planety, anebo jiná želva z Galapág, jež se dožila 188 let. V našem (českém) trestněprávním systému se tresty nesčítají, ale ukládá se úhrnný (popř. souhrnný) trest odnětí svobody v rámci výměry trestní sazby u nejzávažnějšího, a tedy nejpřísněji hodnoceného trestného deliktu, popřípadě výjimečně i nad horní hranici trestní sazby.

V knize se můžeme přehledně dočíst, kdo (a v které zemi) byl odsouzen k absolutnímu trestu, tedy k trestu smrti. Dozvídáme se rovněž, že některým sériovým vrahům bylo uloženo vedle sebe hned několik trestů doživotních, jiným zase trest jediný, u některých bývá uvedeno, že jde o doživotní trest „bez možnosti propuštění“ či o propuštění z tohoto trestu uvažovat lze. Nechci se zde rozepisovat o svých úvahách o trestu smrti (ostatně jsem své úvahy stručně nastínil ve své knize *Gaunery nemám rád* a podrobněji rozvedl ve své předmluvě ke knize Jindřicha Francka *Zločin a trest v českých dějinách*), protože toto téma je snad už v naší společnosti překonané a neměli bychom se k němu (vyjma populistických snah) vracet. Ve výčtu výjimečných trestů v českém trestním právu je nejpřísnějším možným trestem trest odnětí svobody na doživotí. Ten však není tzv. absolutním doživotím, když se může „český doživoták“ vrátit mezi občany po dvaceti, v případě tzv. ztřeštěného doživotí po třiceti letech.

Přestože jsem se ve své dvaadvacetileté profesi státního zástupce setkal s pachateli, kteří by (i po zrušení trestu smrti) byli na tento trest vhodnými adepty či kandidáty, a to s ohledem na experty potvrzenou vyloučenou resocializaci, respektive mizivou šanci na převýchovu, smířil jsem se s tím, že by měl postačovat u českých pachatelů těch nejzávažnějších vražedných (či do budoucna možná i teroristických) trestných činů, respektive zločinů, právě doživotní trest odnětí svobody. U těch nejhorších však „definitivní“, který by navždy vyloučil jakýkoliv (tím spíše svévolný či předčasný) návrat takového zločince mezi řádné občany, tedy tzv. absolutní doživotí.

Nejzávažnějším případem české kriminální současnosti je i v této publikaci zmíněný případ tzv. „heparinového vraha“ Petra Zelenky. Sám jsem se byl na soudní proces u Krajského soudu v Hradci Králové podívat a jde skutečně o kauzu, která je zajímavá zejména z psychologického hlediska. Zarážející totiž je, že podle znalců-psychologů vraždil zřejmě Zelenka „pro radost“. A takový odsouzený by se už neměl nikdy dostat na svobodu. Zabezpečovací detence tento problém nevyřeší, a proto jsem opakovaně v Senátu Parlamentu ČR dával podnět k „uzákonění“ tzv. absolutního doživotního trestu do českého trestního zákoníku. Zatím jediným, kdo mě vyslyšel, byl jeden z „mých“ doživotně odsouzených, masový vrah Pavel Peca, který sekerou doslova usekal svou manželku a jejich dvě dcery. Ten totiž, aniž by se stačil vrátit na svobodu, v červnu 2012 zemřel ve věznici...

Po prostudování této odborné publikace mohu zodpovědně uvést, že ač neumím posoudit přesnost a úplnost všech autorem předkládaných informací, je pro mě osobně tato kniha přínosná a využitelná i pro další mou lektorskou činnost a vzdělání. Považuji ji za „čitelnou“ a srozumitelnou pro každého, kdo se o takováto témata zajímá či si je rád přečte prostě jen ze zájmu anebo z toho důvodu, že se mu dostala do rukou náhodně – třeba už jen proto, aby „přišel na jiné myšlenky“ – a odreagoval se tak od každodenní mediální masáže, různých politických her, kombinací, konspirací, konfabulací atd.

Dle mého názoru jde o ojedinělou a nepochybně přínosnou publikaci. Tato odborná literatura by měla sloužit pro další vzdělávání studentů, ale i jejich pedagogů – a samozřejmě i jako relevantní pramen odborných informací pro již vysokoškolsky vzdělané odborníky v oboru trestního práva, psychologie (psychiatrie), sociologie i dalších odvětví.

Osobně ji doporučím svým studentům v předmětu trestní právo a vůbec nepochybuji o tom, že se tato neobvyklá komplexní studie stane vyhledávaným zdrojem informací, respektive faktů, podkladů a dalších sdělení, nejen pro studenty-vysokoškoláky a jejich bakalářské a diplomové práce, ale i pro další práce doktorské a doktorandské.

Z výše uváděných důvodů jsem přesvědčen, že nám autor a jeho vydavatel předkládají pozoruhodnou knihu, v níž čtenář najde konkrétní fakta, skutečnosti, informace – a možná i rozptýlení. Jediné, co nechci – aby v ní kdokoliv našel inspiraci, respektive vzor k napodobování...!

Berte proto, prosím, toto mé sdělení jako doporučení čtenářům

= ***LECTORI BENEVOLO SALUTEM...!***

V Praze dne 17. 7. 2012

JUDr. Miroslav Antl
senátor a VŠ pedagog,
předseda
Ústavně právního výboru
Senátu Parlamentu ČR

ÚVODNÍ POZNÁMKA AUTORA

Kniha, kterou právě pročítáte je **obecným úvodem do problematiky** vysoce násilného kriminálního a psychopatologického profilu mnohonásobného vraha, jehož činy jsou rozvrstveny v čase jako stále se měnící a vyvíjející se série vražedných útoků. Úvodní teoretická část popisuje takové jedince v základních intencích pohledem různých oborů. Významnější část publikace však vykresluje praktické důsledky a příběhy skutečných sériových vrahů z celého světa.

Na základě dostupných zdrojů vás tyto kazuistiky seznámí s individuálním vývojem patologické osobnosti od narození, dětství, dospívání až k první vraždě a dále pak celé sérii smrtelných útoků, pro které je pachatel nakonec zatčen a odsouzen. **Nechá vás nahlédnout do jeho nitra, do fantazií plných mučení a bolesti, do duše komplikované a „prohnilé“, do jedné z nejhorších forem patologie osobnosti a chování, jaké v prostředí lidské společnosti mohou vzniknout.**

Úvodem této knihy bych rád v krátkosti popsal **čtyři důvody, proč jsem tuto publikaci napsal:**

1. Studijní materiál

Při přednáškách z behaviorální patologie, etopedie, sociální patologie a psychopatologie jsem se vždy snažil studentům představit jedince (pacienta či klienta) jejich oboru multioborovým pohledem na základě kauzálních souvislostí a komorbidit různých jevů a poruch. Za tímto účelem jsem před deseti lety použil ve výuce čtyři detailně propracované kazuistiky sériových vrahů.

Vždy vzbudily velký ohlas, bouřlivou diskusi a oživení pozornosti. Mnohem podstatnější však bylo, že studenti měli před sebou skutečný model komplikované bytosti, na které sami nacházeli příklady jednotlivých selhání, deprivací, negativních výchovných přístupů, rodičovské nezpůsobilosti, polymorfní psychopatie, antisociálního chování, dynamiky agrese, příčin a následků, akcí a reakcí. Proto jsem zpracoval více než 200 kazuistik, jež věřím mohou být zajímavé i pro studenty jiných oborů. Vše je popsáno tak, aby si tuto knihu mohl přečíst naprosto každý a byla mu srozumitelná.

2. Chyba v systému

V tématu resocializace, terapie či trestu zastávám realistický a kritický postoj. Není možné každého člověka resocializovat neboli převychovat. Stejně tak jako není možné každého člověka vyléčit. Neztotožňuji se se současným absurdně altruistickým systémem resocializace a trestů. Naivně měkký systém je výsměchem obětím, plýtváním peněz, času a práce odborníků. Systém je opilý pokryteckou alternativou demokracie a invalidní představou lidských práv pro každého a za každých okolností.

Tato publikace poukazuje na různé formy selhání systému. Jasně vysvětluje, že sériový vrah není bezproblémový a sociálně adaptovaný jedinec, který se jednoho rána probudí s myšlenkou, že v následujících měsících a letech zavraždí desítky lidí. Patologie není jen stav, ale zejména proces.¹ Jak záhy zjistíte, tak většina sériových vrahů byla problémová, zásadně odlišná

¹ Jinak řečeno, je-li jakákoliv porucha či abnormalita způsobena větším množstvím možných příčin, tedy vede-li k ní více cest, pak zákonitě taková patologie nemůže být jen stavem, ale naopak spíše procesem, který studuje kauzalitu a komorbiditu jednotlivých jevů.

a antisociální již od dětství. Až na výjimky jsou to zkušení agresori, silní jedinci bez lítosti, svědomí a vědomí hodnoty lidského života, morálně pokřivení etopati, difilní a dysfunkční lidé s rozvinutou schopností se maskovat, bránit a zneužívat systém.

3. Prevence a výzva k ostrážitosti

Značné množství obětí sériových vrahů se v jistém smyslu slova stane obětí vlastní důvěřivosti, neopatrnosti, naivitou a vyzývavostí. Typologie obětí a místa činu respektive okolnosti, za jakých bývá oběť přepadena, unesena, napadena či zlákána, se poměrně často opakují. Jsou to stále stejné chyby, jakých se některé oběti dopouštějí. Tato kniha by měla vybízet k ostrážitosti a všímavosti.

4. Predikce

Odborníci na celém se světě se věnují vyvíjení a testování nástrojů včasné predikce vysoce násilných jevů a trestných činů.

Se specifickým zaměřením na sériové vrahy se věnuji vlastnímu **modelu predikční diagnostiky, která je komplexně analytickou metodou, jež slouží k predikci behaviorálně patologického profilu jedince na základě komparace komorbidních a kauzálních vazeb mezi vybranými behaviorálními a psychopatologickými prediktory.**

Základním a velmi jednoduchým předpokladem pro vytváření této analytické metody je hypotéza, že „důsledným a naprosto specifickým studiem následků je možné přes poznání symptomů a impulzů dojít až k příčinám, a tudíž predikovat následky výrazně dříve“. Verifikace tohoto předpokladu v oblasti behaviorálních věd není jednoduchá. Při důkladné analýze celého jevu od příčin až po důsledky je dle mého názoru možné nalézt mechanismy včasné lokalizace takového jevu a preventivně zasahovat.

Predikční diagnostika hledá vzájemné mechanismy vnitřního ovlivňování zkušeností, vztahů, poruch, nemocí, úrazů, syndromů a jevů a hledá tak multioborový diagnostický konsenzus.

Struktura predikční diagnostiky se rozděluje dle dílčích etiologických oblastí daných jevů na osm elips, ve kterých je 112 vybraných prediktorů, které sledují oblast „**vnitřního světa**“ vrozených a získaných predispozic, vnímání, představ a prožívání v kontrastu či přímé spojitosti s „**vnějším světem**“ vztahových interakcí a chování. Jejich vzájemné ovlivňování v určitém přibližně stejné se vyvíjícím smyslu je možné sledovat, analyzovat a lokalizovat. Kauzalita jednotlivých proměnných však není dána jen jejich statistickou korelací, ale hlavně velmi citlivě a specificky definovanou vzájemnou vazbou.

Tyto prediktory, ale i dílčí vazby mají jak rozdílnou interpretační úroveň, tak i četnost výskytu ve specifické populaci. Trojrozměrný model, který je tvořen osmi elipsami vytváří **predikční matici**. Z každého prediktoru je vysílána informace do středu predikční matrice o četnosti výskytu v experimentální a kontrolní skupině daného profilu. Tak vzniká uprostřed zcela specifický průnik 112 statistických hodnot, který je **unikátním modelem** (profilem) sledovaného jevu. Toto polypragmoneo² vytváří trojrozměrný „statistický“ model pachatele se 112 hodnotami sledovaných prediktorů, který je grafickým vyjádřením individuálního biopsychosociálního a behaviorálního modelu sledovaného jedince.

Koncept diagnostické komparace vybraných behaviorálních a psychopatologických prediktorů je postaven na předpokladu, že všechny vnitřní i vnější vjemy ovlivňují prožívání a následně chování v jistém způsobu, který má jedinečný mechanismus, něco jako kauzální algoritmus, něco, co v určitém poměru vyvolává konkrétní reakci. Je-li kombinace různých akcí o různé intenzitě v určitém čase a místě, může dojít k reakci, jež je opakovatelná ve velmi podobném složení i u jiného člověka.

² Polypragmoneo – činění mnoha věcí současně, souběžně najednou.

Podobně jako určité látky o určitém množství mohou vytvořit vysoce explozivní chemickou reakci, tak předpokládám stejně dynamický proces v lidské psychice a chování. Je-li možné pochopit variabilitu následku, pak je i možné objevit příčiny a jejich princip vzájemnosti. **Předpokládám tak, že je možné predikovat určitý konkrétní psycho-behaviorální patologický jev výrazně dříve, než k němu dojde.** Nejedná se pouze o určité vyjádření všeobecného předpokladu a predispozice například k antisociálnímu chování anebo ještě obecněji k jakkoli anormativnímu chování. Trojrozměrný dimenzionální model osobnosti je možné přenést také na jakýkoliv jiný patologický jev.

Základním smyslem predikční diagnostiky je mezioborová komunikační diagnostická databáze pro včasnou lokalizaci behaviorálně a psychicky patologického jedince. Tato databáze by poskytovala služby záchytného a depistážního mechanismu, jenž by sloužil zejména kriminalistům (specialistům na násilnou trestnou činnost) a psychologům. Jednalo by se o databázi potenciálních pachatelů, respektive jedinců, kteří ve svém chování a osobnosti mají výrazné predispozice k naplnění kriminálního modelu pachatele.

Databáze predisponovaných jedinců by byla přístupná pro zanášení dat vybraným lékařům, psychiatrům, psychologům a behaviorálním patologům, případně odborníkům na difilní chování při školách, nicméně práce s profilem by byla výhradně v možnostech policejních (forezních) psychologů. Do této databáze by bylo možné zanášet data na základě jednotné, jasně definované diagnostické metodologie již od útlého věku jedince, a zejména na konci diagnostického procesu v resocializačních zařízeních a psychiatrických léčebnách, protože právě odtud se pachatelé vražd v sérii etablojí nejčastěji. Pokud by zanesení komplexních dat bylo součástí diagnostického a prognostického procesu v resocializačních zařízeních, bylo by možné vytvořit poměrně širokou databázi jedinců, kteří již v období dětství a dospívání vykazovali difilní vzdorovitě, případně agresivně impulzivní prvky chování, byli obětí sexuálně či jinak motivované agrese, byli organizátoři šikanózních praktik mezi vrstevníky, chovali se dromomanicky nebo inklinovali k drogovému abúzu či extrémním hnutím. „**Behaviorální signatura**“ se u významné většiny pachatelů během života nemění.

Místo interních složek klientů a pacientů v diagnostických ústavech, výchovných ústavech, psychiatrických léčebnách a sexuologických ústavech by informace byly zanášeny do jednotné databáze, která by umožňovala při kriminalistickém profilingu spojit profil pachatele s možnými jedinci, jež jsou pro takový profil predisponováni. V podstatě tato forma archivace existuje jen u policie, a to za předpokladu, že daný jedinec byl vyšetřován jako mladistvý, nicméně i tak figuruje jako predisponovaný vždy jen v oblasti těch kriminálních činností, se kterými se jeho delikt pojl.

Sérioví vrazi jsou realita. Vždy byli, jsou stále a patrně vždy budou. Nejsou geniální a vlastně ani nijak zvlášť zajímaví, ale přesto přitahují enormní pozornost veřejnosti svou nezměrnou destruktivitou. Jako by člověk a potažmo lidstvo mělo vnitřně zakódovanou potřebu sledovat z bezpečného místa nebezpečí. Seriály s tématem vražd patří k nejsledovanějším, večerní zpravodajství je plné mordů, násilí je výnosný obchodní artikl.

„*Bona facile mutantur in peius*“ neboli „Dobré se snadno mění v horší“.

PhDr. Andrej Drbohlav

I. ČÁST – PSYCHOLOGIE SÉRIOVÝCH VRAHŮ

1. ZÁKLADNÍ DEFINICE MNOHONÁSOBNÝCH VRAŽD

V informačních médiích, seriálech i v běžné populaci se velmi často setkáváme s laickým a naprosto mylným označením mnohonásobných vražd. Mnozí totiž používají označení „sériový vrah“ a „masový vrah“ u jakéhokoli pachatele, který zavraždil více obětí, jako kdyby to byly stejné pojmy. Profil a činy sériového vraha jsou naprosto a zásadně odlišné od vraha masového. Jedná se z hlediska psychologického, behaviorálně patologického a kriminalistického o významně jinou osobnost pachatele, často odlišnou motivaci, rozdílné zbraně a místa činu. Navíc existuje kromě sériového a masového vraha ještě třetí typ, který je obecně označován jako *spree killer*, což by se dalo volně přeložit jako „záchvatový vrah“.

Je pravdou, že i samotní odborníci hledali velmi dlouho vyhovující definici těchto kategorií, aby splňovala pohledy různých oborů a respektovala jednotlivé odlišnosti. Pokud bych měl velmi jednoduše, rychle a neodborně popsat tyto tři skupiny vražd, pak bych řekl, že: sériový vrah vraždí své oběti v sérii za sebou na různých místech v různý čas, masový vrah vraždí v mase, tedy všechny své oběti usmrtí na jednom místě v jeden čas a záchvatový vrah je komplikovaný, protože vraždí v sérii, která je však jen vražednou vlnou, co po nějaké době utichne a skončí.

K přesnému vymezení pojmu „sériový vrah“ se za posledních třicet let vyjádřili snad všichni významní forenzní psychologové, zástupci dvou hlavních profilereských škol, akademičtí odborníci a kriminalisté. Každá z těchto definic měla určité silné argumenty, ale i slabá místa. Konfrontace všech pohledů by vydala na samostatnou knihu. Definic jsou tedy desítky. Významné je také rozdělení na dva odborné mezinárodní profilereské proudy. Prvním je americká škola FBI, charakteristická psychologickým profilováním a pojmem „analýza trestného činu“, a druhou představuje britská škola investigativní psychologie nebo také geografického profilování. Na této publikaci jsem začal pracovat v roce 2003 a od té doby se kritéria pro definování sériové vraždy několikrát změnila.

V roce 2005 iniciovala FBI (Federal Bureau of Investigation) vytvoření pracovní skupiny desítek odborníků z celého světa, aby byly předneseny všechny možné aspekty definice tohoto pojmu a byl vytvořen kompromis. Cílem bylo formulovat nejjednodušší definici pojmu „sériový vrah“, která bude srozumitelná a bez dalších otazníků. Výsledkem tohoto konsenzu je definice, jež minimálně v kvantifikaci obětí přepsala dosud používané formulace. Má sice stále své odpůrce, ale s FBI v zádech je čím dál více respektovaná. Její znění je prosté a je k nalezení na oficiálních stránkách FBI (www.fbi.gov) jako formulace tří typů mnohonásobné vraždy. Zde jsou základní definice, se kterými bude tato publikace pracovat:

■ **Sériový vrah (*serial killer, serial murder*)**

Z hlediska definice³ je za sériovou vraždu⁴ považováno: „spáchání série dvou nebo více vražd jedním nebo více pachateli během odlišných akcí“.⁵

Pro definici byla klasifikována čtyři **základní východiska**:

- a) na sériové vraždě se může podílet jeden nebo více pachatelů;
- b) jedná se o dvě nebo více zavražděných obětí;
- c) jednotlivé případy se vyskytují v různých akcích (odlišných událostech) a v různých časech;
- d) uplynulá doba mezi akcemi odděluje sériové vraždy od masových.

■ **Masový vrah (*mass killer, mass murder*)⁶**

Z hlediska definice je za masovou vraždu považováno: spáchání čtyř nebo více vražd během jedné akce a bez výrazného časového odstupu mezi vraždami. Obvykle je tedy na jednom místě zavražděna řada obětí v průběhu jedné vražedné události.

■ **Záchvatový vrah (*spree killer, spree murder*)**

Z hlediska definice je za záchvatovou vraždu považováno: spáchání dvou nebo více vražd jedním nebo více pachateli⁷ bez *cooling off* periody.⁸

■ **Perioda *cooling off***

Jde o velmi diskutovaný termín a je mnoho odborných sporů o jeho přesném vymezení, ale je v zásadě klíčovým rozdílem mezi sériovými a záchvatovými vrahy. *Cooling off* můžeme velmi obecně vyjádřit jako čas na rozmyšlení dalších činů, emocionální vychladnutí a přerušení série v čase. **Dle definice je tato perioda příznačná pro profil sériového vraha, zatímco u záchvatového typu chybí.**⁹

Do české odborné literatury přináší pojem *spree killer*¹⁰ například L. Čírtková a má pro něj překlad „vražedná vlna“ nebo také „vrazi na vražedné vlně (túře)“. Ten páchá své zločiny v jednom spojitém (krátkém) časovém intervalu a v ohraničené lokalitě, místa činu jsou však odlišná. Nápadné je náhlé ukončení vraždění, pachatel se sám od sebe zastaví a ve svém běsnění nepokračuje. Právě proto se mluví o „vlně“, která z nějakých důvodů vyšumí. V tom je zásadní odlišnost od sériového pachatele, který sám od sebe v konání nepřestane. Dalším rozdílem je fakt, že sériový vrah vraždí na různých místech a může být aktivní i po velmi dlouhá časová období. Každý jeho zločin je samostatným dílem série.¹¹

³ FBI (Federal Bureau of Investigation). Serial murder. Dostupné z: <http://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder>

⁴ Pro tento jev a osobnost sériového vraha bylo a stále je užíváno mnoho různých označení, tedy kromě *serial killer* také *serial homicide*, *serial murder* a *serial murderer*.

⁵ Kritériem tedy není jen rozdílný čas a rozdílné místo, ale hlavně zcela nová událost.

⁶ FBI (Federal Bureau of Investigation). *Serial murder*. Dostupné z: <http://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder>

⁷ FBI (Federal Bureau of Investigation). *Serial murder*.

⁸ Holmes, R. M. – Holmes, S. T. *Contemporary Perspectives on Serial Murder*, SAGE Publications, 1998, s. 9.

⁹ Pracovní skupina FBI se v roce 2005 termínu perioda *cooling off* věnovala, nenalezla úplnou shodu v jeho vymezení, ale obecně je přidáván k definici jako dovětek.

¹⁰ Pojem *spre* lze volně přeložit jako „pitka, flám, veselí, řádit“.

¹¹ Čírtková, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Grada Publishing, 2008, s. 113.

2. MÝTY O FENOMÉNU SÉRIOVÉHO VRAHA

Často je „fenomén“ sériových vražd a „profil sériového vraha“ představován v médiích a publikacích společně s velkou řadou mýtů, které o tomto jevu kolují a stále se slepě předávají. Některé z nich by bylo dobré zmínit, uvést do správných souvislostí a ilustrovat příklady.

Mýtus č. 1 – Sériový vrah je běloch

Jedná se o tvrzení, že typický sériový vrah je muž bílé pleti, čímž začíná drtivá většina mediálních, ale částečně i odborných pokusů o definici a profil. **Je to pravda jen z velmi specifického úhlu pohledu.** Pokud se podíváme na USA, tak vrazi bílé pleti skutečně představují „relativně“ významnou většinu. Historická studie porovnávající 337 sériových vrahů od roku 1825 do současnosti poukazuje na fakt, že **22 %** těchto pachatelů je černé pleti.¹² Stejný poměr potvrzuje i výzkum mladších dějin kriminalistiky, který dle novějších kritérií definice sériového vraha zjišťuje v souboru 411 vrahů rovněž skutečnost, že každý pátý vrah v sérii je muž černé pleti.¹³

Mýtus, že je sériové vraždění pouze záležitostí bílých, selhává zejména v globálním kontextu a vychází z americké interpretace tohoto zločinu. Statisticky nevyjádřeným způsobem ovlivňuje tento poměr výskyt sériového vraždění na celém africkém kontinentu a v Asii. Existuje několik důvodů, proč se o kauzách z těchto oblastí dovídáme málo.

Čína jako zástupce mongoloidní (žluté) rasy se svou kriminalitou nechlubí a přitom jsou zde vrazi jako například **Hu Wanlin**, který usmrtil dle odhadů 190 lidí. Z Jihoafrické republiky zase známe sexuálního sadistu **Moses Sitholea**, na jehož dopadení se podílelo na tisíc policistů, dva tisíce vojáků a šest stovek civilistů a žoldnérů. A co například profesor anatomie **Adam Mohammed Omar**, který v Jemenu a Libanonu zavraždil minimálně 67 studentek medicíny. Otázka předpokládané barvy pleti pachatele je tedy vždy dána geografickým určením, analýzou místa činu a oběti.

Odlíšná čísla přinášejí svého druhu velmi zajímavý kriminalistický a psychologický projekt univerzity v Radfordu, jenž vytváří již od roku 1992 databázi amerických a mezinárodních sériových vrahů. S novou úpravou definice sériového vraha se tento soubor pachatelů významně rozšířil a nyní údajně obsahuje data **2 257 vrahů** v sérii z celého světa (což je dost obtížně představitelné a také ověřitelné, protože registr není nikomu přístupný a představuje pouze výsledky jednotlivých komparací). Velmi pravděpodobně neexistuje jiný diferencovaný registr, který by měl tak velké množství dat. V otázce kvantifikace etnického podílu na mnohonásobných vraždách vytvořili skupinu čítající **1 345 pachatelů**, z čehož europoidů (bílá plet) bylo **65,8 %**, negroidů (černá plet) dokonce **27,9 %**, hispánců **4,9 %** a asiátů **4,7 %**.¹⁴

¹² Hickey, E. W. *Serial murderers and their victims* (Second ed.), Wadsworth, 1997, s. 136.

¹³ Walsh, A. *Race and crime – a biosocial analysis*. Nova science publishers, New York, 2004, s. 40.

¹⁴ Aamodt, M. *Serial killer information center – The Radford serial killer database*. Radford University. 2011. Dostupné z: <http://maamodt.asp.radford.edu/Serial%20Killer%20Information%20Center/Project%20Description.htm>

Mýtus č. 2 – Sérioví vrazi existují pouze v USA

Ve Spojených státech amerických je tomuto jevu věnována extrémní pozornost, která vytváří klamný dojem, že se jedná o jejich negativní unikum. Knihy s tematikou vrahů patří k nejlépe prodávaným, seriály a filmy pak k nejvíce sledovaným. Američani jsou „svými“ vrahy až patologicky fascinováni. Sériové vraždy jsou však, bohužel, fenoménem celosvětovým. Na mnohých místech světa vraždí skutečně vysoce extrémní sérioví vrazi, ale pozornost jim nevěnuje ani policie, natož pak společnost. Například **Pedro Alonso Lopez**, jemuž je připisováno minimálně 350–600 obětí, vraždil v Peru, Kolumbii a Ekvádoru v době občanské války, která svými vlastními čistkami zcela zakrývala jeho pouze dvouletou vražednou sérii. Podobné to je v kauze **Javeda Muqbala Iqbala** z Pákistánu, který se přišel sám udat na policii s přiznáním, že zavraždil více jak sto mladých chlapců, a byl propuštěn s tím, že je to nemístný vtip a hloupost, protože tamní úřady nemají nahlášené žádné pohřešované osoby, a tudíž není co vyšetřovat. Sérioví vrazi jsou všude na světě, nezávisle na ekonomické vyspělosti země, kultuře či víře.

Mýtus č. 3 – Sérioví vrazi nedovedou přestat vraždit

V literatuře se často setkáváme s tvrzením, že je sériový vrah tak pohlcen každou novou vražednou zkušeností, že není možné, aby přestal sám od sebe vraždit a série obětí je ukončena až jeho dopadením. Není to tak úplně pravda. V encyklopedii sériových vrahů naleznete stovky kriminálních kauz, životních příběhů a odlišností. Jsou zde případy vrahů, kteří během života opakovaně ze své vůle přicházeli do psychiatrické péče a jejich příběhy plné krve byly přisouzeny diagnóze a nebyl jim přikládán větší význam. Jiní vrazi se zase sami vzdají policii, mají potřebu dodat všechny materiály a usilují o udělení trestu smrti či doživotí. A co pak teprve ti, o nichž nevíme, protože buď skutečně přestali vraždit, nebo pod tíhou myšlenek spáchali sebevraždu. U některých jedinců se vraždy časem stanou těžkým břemenem a stínem, propadají depresi nebo dojdou k závěru, že pokud se nezastaví sami, pak je jistě nezastaví nikdo. Příkladem je třeba Dennis Rader, který je znám v kriminalistice spíše pod přezdívkou či signaturou BTK, kterou ukončoval dopisy adresované vyšetřovatelům. Jeho vražedná série trvala sedmáct let mezi lety 1974 a 1991. Odhalen byl až v roce 2004 velkou měrou díky vlastnímu rozhodnutí být chycen a údajně dle dostupných informací FBI během třinácti let již žádnou vraždu nespáchal. Během následných výslechů uváděl, že se mu plnohodnotnou náhradou vraždy stala zejména masturbace.

Mýtus č. 4 – Sériový vrah je génius

Tento mýtus je podporován hlavně spisovateli a scénáristy, kteří líčí postavy mnohonásobných vrahů v sérii jako extrémně chytré a důmyslné pachatele. Jejich příběh, modus operandi, a hlavně vzorec všech vražd je hluboce promyšlený. Tuto myšlenku je však potřeba rozdělit na dvě separátní teze.

1. Intelligence

Opakované výzkumy na celém světě prokázaly, že úroveň rozumových schopností, tedy míra IQ, je v souboru sériových vrahů rozvrstvena stejně relativně rovnoměrně jako u běžné populace. Je ji tedy možné v zásadě vyjádřit Gaussovou křivkou jako široce variabilní oblast průměru se dvěma extrémy v podobě superiorního intelektu a hraničních stupňů s mentální retardací. Pravděpodobné pásmo intelektu se dá v některých případech předpokládat na základě důkladné analýzy místa činu a modu operandi. Vysoký intelekt však nemusí nutně znamenat, že čin bude vysoce organizovaný a nevyšetřitelný. Je celá řada jiných proměnných – jako emoce či potřeby –, které dovedou být rozumu nadřazeny.

Na téma intelligence u sériových vrahů byla provedena rozsáhlá studie v USA, která podrobně mapovala IQ u 171 vrahů a specificky sledovala, jaké je průměrné IQ v závislosti na

různých proměnných modu operandi. Sérioví vrazi dosahují průměrně hodnoty **IQ 98,7**¹⁵. Zajímavé rozdíly jsou však v kategorii organizovaných a neorganizovaných sériových vrahů, tedy těch, kteří své činy důkladně naplánují, a těch, kteří neplánují a jednají takřka spontánně. U organizovaných byla průměrná hodnota **IQ 113,9** a u neorganizovaných **IQ 92,5**.¹⁶

2. Promyšlený vzorec

Při pročítání encyklopedie narazíte na několik případů, jež měly komplexní vzorec a byly promyšlené. Tyto kauzy byly pro vyšetřovatele nesmírně náročné a mnohé z nich nebyly nikdy vyřešeny. Jedná se o dvě možné varianty vražd podle vzorce.

- a) První je charakteristická tím, že vrah definuje určitou klíčovou proměnnou, kterou musí splňovat výběr oběti, a vzorec vyjadřuje i začátek, průběh, celkový počet vražd a konec. Příkladem je třeba série vražd známá pod pojmem ***alphabet murders*** neboli **vraždy podle abecedy** z první poloviny sedmdesátých let v USA, kdy byly zavražděny minimálně tři osoby, jejichž počáteční písmena křestního jména a příjmení byla totožná. Vrah nebyl nikdy dopaden a nikdo neví z jakého důvodu byla série přerušena. Jednu dobu byl z těchto vražd podezřelý **Kenneth Alessio Bianchi**, jehož profil naleznete v encyklopedii v souvislosti se zcela jinou sérií vražd, ale spojitost s abecedními vraždami nebyla prokázána. Jiným příkladem je kauza známá jako ***zodiac killer***, která nebyla rovněž nikdy zdárně uzavřena. V tomto případě byly komplexním vzorcem vraždy podle zvěrokruhu a oběti byly vybírány dle znamení.
- b) Druhá je charakteristická tím, že vrah ponechává na místě činu indicie související s jinou jeho vraždou v minulosti. Jednotlivé vraždy tedy v čase propojuje mnohdy na základě jistých signifikantních souvislostí obou obětí. Ukázkou je třeba **John Norman Collins**, který své oběti kupříkladu odcizil oblečení a to poté rozmístil na místa svých dřívějších vražd nebo vraždil instrumentem, který několik let před tím odcizil z jiného místa činu.

Existuje ještě celá řada mýtů, ale k těm se dostaneme detailněji v další části publikace. Jedná se například o všeobecně rozšířené domněnky, že **sériovým vrahem může být pouze muž, že se vrah neustále přemísťuje a působí mezinárodně, že má sériová vražda pouze dva motivy a těmi je zisk nebo sex, a v neposlední řadě, že je sériový vrah celoživotní samotář a podivín**. Každý z těchto mýtů má v sobě kousek pravdy, ale globálně je statisticky mylný.

¹⁵ Mean 98,7 / Median 93,5

¹⁶ Aamodt, M. Serial killer IQ. Radford University. 2011. Dostupné z: <http://maamodt.asp.radford.edu/Serial%20Killer%20Information%20Center/Serial%20Killer%20IQ.htm>

3. VYBRANÉ ASPEKTY ANALÝZY TRESTNÉHO ČINU A INVESTIGATIVNÍ PSYCHOLOGIE

Současná definice FBI a odborníků popisuje sériového vraha jako pachatele nebo spolupachatele dvou či více vražd v odlišných časech nebo lépe řečeno při zcela jiných okolnostech. Často se ovšem setkáváme s tradiční definicí, která byla po dlouhá léta všeobecně rozšířena a popisovala vraha jako osobu, jež zabije tři nebo více lidí,¹⁷ odstup mezi vraždami je minimálně měsíc a toto období mezi jednotlivými činy je charakteristické takzvanou *cooling off* periodou. Tu je možné velmi obecně vyjádřit jako čas na rozmyšlení dalších činů, emocionální vychladnutí a přerušení série v čase.¹⁸

Sériový vrah je živým mechanismem rozsáhlé patologie chování a osobnosti. Schopnost přežití jakéhokoliv živého organismu je dána jeho schopností přizpůsobit se a být nenápadný. Touto vývojovou zdatností nevládnou všichni sérioví vrazi, ale ti, kteří ano, jsou většinou **kriminálním „predátorem“**, jehož odhalení, stopování a dopadení vyžaduje instinkt a multioborovou analýzu a syntézu. Patologie sériového vraha je výsledkem jeho vývojové linie.¹⁹

Vývojovou teorií kriminality se zabývá takzvaná **teorie životní cesty** (*life course theories*), která vnáší do studia kriminálních jevů vývojová hlediska, a proto je rovněž označovaná jako vývojová kriminologie (*developmental criminology*). Delikventví či kriminální chování jednotlivce je nazíráno jako vývojový fenomén, který je produktem interakčních procesů, probíhajících po celý životní cyklus. Zkoumají se tak vývojové křivky kriminality v životní dráze jednotlivců. Proč se jedinec začne chovat kriminálně (počátky kriminální kariéry), proč pokračuje a ulpívá na kriminálním chování (perseverace), proč se jeho útoky stupňují (eskalace kriminální agrese) a proč najednou ustává ve svém nezákonném činění (abruptce, vyhasnutí). Kriminogenními jsou shledávány osobnostní (vnitřní) a sociální (vnější) handicapy či rizika. Interní a externí faktory vstupují v různých životních etapách do různých interakcí, vzájemně se ovlivňují. Jejich konkrétní konstelace determinují pravděpodobnost vzniku různých sociálních deviací včetně kriminality.²⁰

K této teorii se nám nabízí mnohé výzkumy. Například Radfordská databáze, která údajně obsahuje data 2 257 sériových vraždů z celého světa, uvádí, že **83,9 %** z nich bylo před dopadením minimálně jednou za nějaký čin zatčeno a **72,3 %** již strávilo nějaký čas ve výkonu trestu.²¹ Pro tyto

¹⁷ Holmes, R. M. – Holmes, S. T. *Serial murder*. Thousand Oaks, Sage, California, (3rd ed.), 2010.

¹⁸ FBI (Federal Bureau of Investigation). *Serial murder*. Dostupné z: <http://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder>

¹⁹ Drbohlav, A. *Behavioral background of serial killers – types and motives of murder (serial killers files)*. In *Konference Etodays 2006*, Univerzita Hradec Králové, 2006.

²⁰ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Nakladatelství A. Čeněk, 2nd ed., 2009, s 54–55.

²¹ Aamodt, M. G. – Surrette, M. A. Using the Radford Serial Killer Database to monitor trends in serial murder. In *Annual meeting of the Society for Police and Criminal Psychology*, Hawaii.

jedince má „teorie životní cesty“ svůj vlastní specifický termín *life – course – persistent – offender* neboli **chronický celoživotní pachatel, recidivista**.²² V kazuistikách psychologie sériových vrahů však i přes tato čísla natrefíte na relativně velké množství pachatelů, které nikdo nepodezíral a nikdy nebyli před samotným finálním zatčením vyslýcháni policií či odsouzeni.

PROFILING SÉRIOVÝCH VRAHŮ

Ve vědecké komunitě zabývající se profilováním existují dva na sebe navazující přístupy. První je reprezentován FBI (Federal Bureau of Investigation), kde také tento obor vznikl. FBI využívá zkušeností ověřených profesionálů a jejich praxe. Druhý přístup se vyvíjí v Evropě, respektive ve Velké Británii, kde je zastoupen Centrem pro investigativní psychologii (Centre for Investigative Psychology) v Liverpoolu, které se soustřeďuje hlavně na výzkum trestné činnosti. Tyto dvě školy používají koncepčně odlišné metody při vytvoření profilu. Tato rozlišnost vychází nejen z toho, že technika FBI byla první a že Liverpoolská škola vznikla částečně na základě studií kritizujících přístup FBI.²³

ŠKOLA ANALÝZY TRESTNÉHO ČINU FBI (AMERICKÝ MODEL)

Škola FBI představuje takzvanou „deduktivní metodu“, což je proces interpretace forenzních důkazů a důkladné studium jednotlivého pachatele za účelem přesné rekonstrukce chování na místě činu. Během tohoto procesu rekonstrukce záleží na schopnostech odborníka, zda rozpozná vzorce chování daného pachatele. Tato technika tedy stojí na schopnostech psychologa, který se ve svém profilu nejvíce soustředí na motivaci činu.²⁴ Tento druh profilování je založen na obecných pravidlech chování pachatele vytvořených za dlouhá léta odborné praxe. Hlavním přínosem školy FBI je **rozdělení pachatelů trestného činu vraždy na organizované a neorganizované**.²⁵

„Psychologické profilování“ je tedy systematickým vyhodnocením všech dostupných informací o případu, které jsou použity k podrobné psychologické rekonstrukci chování pachatele. Z rozboru chování se pak podle určitých pravidel a s využitím určitých teorií a modelů vysuzuje pravděpodobný portrét (profil) pachatele.

Analýzy jednotlivých profilovaných případů jsou evidovány a statisticky zpracovány v databázi objasněných i neobjasněných závažných zločinů.²⁶ Díky komparaci a diferenciaci dat je možné jednotlivé činy posuzovat na základě podobností a vytvářet profil dle jistých zákonitostí nebo případně identifikovat další činy stejného pachatele.

Přínosem psychologie do vyšetřování trestných činů je technika zvaná **profilování**. V dnešní době se začíná používat název „**Analýza trestného činu**“, což je analýza vzorců chování, charakteristik místa činu a vztahujících se trestných činů, zejména pokud jde o čin sériový. Musíme si

²² Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Nakladatelství A. Čeněk, 2nd ed., 2009, s. 69.

²³ Polišínská, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. In *Kriminalistika*, no. 4, 2008.

²⁴ Turvey, B. *Behavior evidence: understanding motives and developing suspects in unsolved serial rapes through behavioral profiling techniques*. 1996, Dostupné z: <http://www.corpus-delicti.com/rape.html>

²⁵ Polišínská, V. A. *Profilování pachatelů trestných činů*. Op. Cit.

²⁶ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Op. Cit., s. 381–387.

však uvědomit, že profil pachatele či místa činu je pouze tak dobrý, jak dobře je shrnut veškerý materiál potřebný k vytvoření profilu. Profil nemůže napravit chyby ve vyšetřování a ani neslibuje přesnou identifikaci pachatele. Hlavní rolí výsledného profilu je nabídnutí pomoci při výběru možných podezřelých a při zaměření vyšetřovací strategie.²⁷

Údaje z místa činu a veškeré stopy, které popisují chování pachatele, jsou nezbytnou podmínkou pro psychologickou analýzu případu. Detailní psychologický rozbor chování pachatele směřuje k explicitní rekonstrukci jeho prožívání. To, co mu probíhá v mysli, je totiž určující pro stanovení jeho osobnostních charakteristik. Profil lze pak využít pro přípravu výsledku podezřelé osoby.²⁸

ŠKOLA INVESTIGATIVNÍ PSYCHOLOGIE (BRITSKÝ MODEL)

Cílem investigativní psychologie je aplikace teorií empirické a vědecké psychologie na policejní vyšetřování. Věnuje se procesu policejního rozhodování a managementu informací.²⁹ Profilování podle Liverpoolské školy je založeno na empirických výsledcích výzkumů obsahujících daný počet pachatelů určitého trestného činu. Na základě těchto výzkumů vytváří inference týkající se chování pachatele určitého trestného činu.³⁰

Významným pojmem této školy je takzvané **geografické profilování**, které vychází z poznatku, že mezi místy činu a místem bydliště hledaného pachatele existují určité, nikoli náhodné souvislosti. Na počátku této metody stálo **prototypické schéma prostorového chování pachatele**, jež se opíralo o předpoklad, že první zločiny série jsou spáchány v určité „rozumné“ vzdálenosti od „základny“. Základnou se rozumí bydliště pachatele či jeho partnerky nebo místo zaměstnání. Rozumná vzdálenost se vypočítává podle dvou psychologických hledisek: pachatel se musí na místě činu cítit dobře, vyznat se tam, mít šanci se rychle vrátit na základnu a současně nesmí v lokalitě kolem místa činu potkat známé osoby, nesmí být poznán. S pokračující sérií pachatel rozšiřuje svůj akční rádius, neboť získává na sebejistotě a sebevědomí. Později byla tato teorie na základě empirického sledování korigována a doplněna o takzvanou **kruhovou hypotézu**. Testování totiž poukázalo na fakt, že některé typy sériových vražd se po určitém počtu zločinů přibližují opět ke své základně. Podle kruhové hypotézy je nutné identifikovat dvě vzájemně nejvzdálenější místa činu, ty představují pomyslný průměr kruhu, v jehož středu leží základna pachatele.

Geografické profilování představuje dnes propracovaný, empiricky fundovaný systém. Jeho limitem je tak jako u psychologického profilování pravděpodobnostní hodnota výstupů.³¹

Efektivnost profilování, kterou bychom definovali jako přímou využitelnost profilu pro okamžité vypátrání pachatele, však **není ohromující**. Studie zpracovaná ve Velké Británii analyzovala 184 případů, v nichž bylo použito profilování. **Pouze 2,7 %** vedl profil přímo k identifikaci pachatele. Podobná studie byla provedena i v USA a zde vyšla lehce vyšší efektivnost – kolem **8 %**.³²

²⁷ Čírtková, L. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, no. 1, 1995, s. 21–27.

²⁸ Füllgrabe, U. Vergewaltigung und Täterprofil. In *Kriminalistik*, no. 2, 2006, s. 80–85.

²⁹ Canter, D. – Youngs, D. Beyond offender profiling: the need for an investigative psychology. In Bull, R. – Carson, D. (Eds.) *Handbook of psychology and legal contexts*. Wiley and sons, 2002, s. 171–205.

³⁰ Canter, D. Offender profiling and criminal differentiation. In *Legal and criminological psychology*, no. 5, 2000, s. 23–46.

³¹ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Op. cit., s. 387–388.

³² Hoffmann, J. – Musolf, C. *Fallanalyse und Täterprofil*. Wiesbaden, BKA, 2000.

ORGANIZOVANOST VERSUS NEORGANIZOVANOST

Sériové vrahy je možné diferencovat na základě různých hledisek a proměnných. Jedním z nejznámějších je typologizace vraha dle všech dostupných důkazů na místě činu do dvou kategorií na takzvané organizované a neorganizované vrahy. Tato typologie je základem analýzy trestného činu nebo také „profilování“, které je reprezentováno odborníky z FBI a jeho přesné vymezení definuje **Manuál pro klasifikaci zločinu** (*Crime classification manual*) jako oficiální systém standardů pro vyšetřování a klasifikaci násilných trestných činů.³³

Typologie je používána již od roku 1974 a jejím cílem je na základě analýzy důkazů a místa činu použít typologizaci obvyklých psychologických indikátorů (po vzoru diagnostických manuálů DSM) k rychlé tvorbě profilu možného pachatele. Tato klasifikace dvou základních a „startovních“ profilů byla v průběhu let kontinuálně rozšiřována o další indikátory možné odlišnosti. Je potřeba říci, že tato typologie má celou řadu kritiků zejména z řad školy investigativní psychologie. Za zásadní problémy je považována dichotomie profilu, která má sklon zobecňovat, generalizovat a nepřihlížet k variabilitě chování, osobnosti a modu operandi. Hovoří se také o potřebě definovat podskupiny organizovaných vrahů a skupinu neorganizovaných značně přehodnotit.³⁴ Jsou jí vytýkány metodologické nedostatky a omezená použitelnost v praxi.³⁵

Z velkého množství zdrojů jsem sestavil tuto tabulku, která navíc dané indikátory rozděluje do oblastí. Pro lepší představu daného typu následuje verbální popis obvyklých znaků osobnosti, projevů chování, vztahů a pochopitelně modu operandi. Je potřeba zdůraznit, že jednotlivé projevy a jejich vzájemnost je potřeba vnímat velmi citlivě a v žádném případě je neuvádět do spojitosti jasné definice a generalizace. Úskalím této klasifikace je skutečnost, že když z ní odstraníme modus operandi a tedy i vražedný čin, tak můžeme typologii přenést na velkou spoustu lidí, kteří patologičtí nejsou. Interpretace je tudíž nezbytná v souvislostech daného případu. U některých vrahů se rovněž celá řada těchto indikátorů vůbec nemusí vyskytovat, mohou vytvářet jiné vazby, mohou se navzájem mísit nebo vykazovat další nezmíněné projevy. Specifickým tématem je také místo činu, jež nevyjadřuje pouze akci a reakci místa, vraha a oběti v daný čas, ale je místem, které vrah z různých důvodů (podobnosti s jinými kauzami, fantazie, zamaskování skutečného motivu) upraví, aranžuje a inscenuje.

	Neorganizovanost	Organizovanost
Psychologický profil		
Osobnost	průměrně inteligentní (zjištěné IQ 92,5)	nadprůměrně inteligentní (zjištěné IQ 113,9) ¹
	obvykle základní vzdělání nebo nedokončená střední škola	obvykle dokončená střední škola nebo univerzita
	obvykle nenápadný nebo nepřilíživý	obvykle charismatický, důvěryhodný a dobře vypadající

³³ Ressler, R. – Douglas, J. – Burgess A. W. – Burgess A. G. *Crime classification manual – A standard system for investigating and classifying violent crimes*. Jossey-Bass, 2nd ed., 2006.

³⁴ Canter, D. – Alison, L. J. – Alison, E.; Wentink, N. The Organized/Disorganized Typology of Serial Murder: Myth or Model? In *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 10(3), 2004, s. 293–320.

³⁵ Canter, D. Offender profiling and criminal differentiation. *Legal and criminological psychology*, no. 5, 2002, s. 23–46.

	Neorganizovanost	Organizovanost
Dětství	otec přítomen výjimečně nebo zcela chybí	otec přítomen stále
	otec neměl stabilní zaměstnání	otec měl stabilní zaměstnání
	v dětství byl obětí psychického a emocionálního týrání	v dětství byl obětí fyzického týrání
	obvykle rozporuplné a volatilní rodinné vztahy	obvykle ambivalentní a nenávistné rodinné vztahy
Behaviorální profil		
Adaptabilita a vztahy	sociálně nejistý	sociálně a právně způsobilý
	manuálně neschopný, těžko hledá stabilní zaměstnání	manuálně zručný a preferuje řemeslná zaměstnání
	žije sám	žije v partnerském vztahu či v rodině
	nenavazuje kontakt a nejeví zájem o vážnější seznámení	navazuje kontakt a rád se seznamuje
Zájmy a návyky	minimální zájem o sdělovací prostředky	zájem o sdělovací prostředky
	obvykle špatné hygienické návyky	obvykle správné hygienické návyky
	obvykle nepořádný a bez schopnosti uklízet	obvykle udržuje pořádek a uklízí
	žije a pracuje v blízkosti místa činu	obvykle se stěhuje nebo má zaměstnání na cestách
	obvykle užívá staré a zanedbané auto/dodávku	obvykle užívá nové, reprezentativní auto/sportovní auto
	obvykle má doma skrýš	obvykle nemá doma skrýš
Modus operandi		
Vrah	činy neplánuje a jedná impulzivně	činy plánuje a jedná s rozvahou
	aktivní spíše v noci	aktivní spíše přes den
	obvykle náhlá a impulzivní touha činit násilí	sebeovládání a zdrženlivost
	obvykle si svou oběť představuje	obvykle si svou oběť nepředstavuje
	obvykle absence konverzace a interakce	obvykle má potřebu s obětí při činu komunikovat
	obvykle má potřebu se navracet na místo činu za účelem znovuprožití činu ve vzpomínkách	obvykle má potřebu navracet se na místo činu za účelem sledování policejní práce
	obvykle nejeví příliš velký zájem o své činy v médiích	obvykle má velký zájem o informace o svých činech v médiích
	obvykle nejeví zájem o policii	někdy se zajímá obecně o práci policie a chtěl by tam pracovat
	může se stát, že po smrti kontaktuje rodinu oběti za účelem provokace či falešné lítosti	může se stát, že po smrti kontaktuje policii za účelem provokace
	někdy inklinuje k sektám se „self help programem“	obvykle nevyhledává tematická společenství

	Neorganizovanost	Organizovanost
Oběť	obvykle preference submisivních obětí	výběr podmíněn aktuálními pohnutkami
	někdy známá oběť, spíše však zcela spontánní útok na neznámou osobu	obvykle zcela neznámá oběť (někdy delší dobu sledovaná)
	obvykle spíše různorodá typologie oběti	obvykle obdobná typologie oběti
Místo činu	místo činu neuklízí a nechá vše po činu na svém místě	místo činu nasvědčuje důkladné sebekontrolě
	obvykle je zbraň nalezena na místě činu	obvykle není zbraň nalezena
	obvykle místo přepadení	obvykle předem vyhlédnuté místo
Modus operandi	tělo neskrývá a je objeveno na viditelném místě	obvykle je tělo uklizeno
	obvykle je tělo nalezeno na místě činu	obvykle je tělo převezeno na jiné místo
	tělo oběti obvykle vykazuje známky násilí v oblasti obličeje a hlavy	tělo oběti obvykle vykazuje známky násilí na těle a končetinách

¹ n = 174; Aamodt, M. *The Radford Serial Killer Database – Serial killer IQ*. Radford University, 2011.

- **Organizovaný vrah** je často definován jako antisociální psychopat, který je ale během svých činů zcela při smyslech. Je to vysoce manipulativní jedinec s výtečnou slovní zásobou. Mnozí z nich vystudují střední či vysoké školy. Je to narcistický jedinec, věnuje velkou péči svému vzhledu a zdraví. Je pečlivý, pořádný, jezdí v reprezentativním autě, je úspěšný obchodník a dobře se šatí. Z hlediska chování je extrovertní, komunikativní, přizpůsobivý a všeobecně oblíbený. Často žije v partnerském svazku, a dokonce má děti, je členem místních organizací, navštěvuje kostel a aktivně pomáhá. Z kazuistik poznáte případy, kdy takový jedinec působil v politice, jindy byl ctěným zástupcem místní komunity nebo organizoval aktivity pro děti ze sousedství během rodinných pikniků. To vše je zcela záměrný, falešný a maskovací manévry. Je to přesně ten pachatel, o kterém sousedé a kolegové bezprostředně po odhalení říkají: „Cože? Ten? Takový milý chlapík to byl. Tomu snad ani nemůžu uvěřit. To jste se asi museli splést.“

Ve skutečnosti je to jedinec bez emocí, soucitu a s lhostejností k cizímu životu. Vybírá si oběti mimo svou komunitu, které nezná a nic jej s nimi nespojuje. Často existují u obětí podobné vizuální znaky, jež mu připomínají konkrétní osobu, k níž chová nebo spíše choval významné avšak značně ambivalentní emoce. Vybírá ženy podobné matce či osudové milence, chlapce ve věku, který v jeho paměti z nějakého důvodu zastává zásadní negativní mezník. Mnohdy je několik dní sleduje. Své oběti si však nepředstavuje. Činy důkladně plánuje, není zbrklý a vyčkává na ideální okamžik útoku. Zpravidla za sebou zanechává tři místa činu – místo únosu, místo vraždy a místo ukrytí oběti. Místo vraždy předem vytipuje a po činu se snaží odstranit všechny stopy. Vražděné zbraně na místo činu přináší a nenechává je tam. Zajímá se o mediální odezvu svých činů. Sleduje práci policie a z tohoto důvodu se i navrácí na místo činu. Většina sadisticky sexuálních aktivit probíhá až po smrti oběti. V některých případech nacházíme jako klíčovou komponentu nekrosadismus a nekrofilii. Jsou případy, ve kterých provede dekapitaci (oddělení hlavy od trupu) a následně rozřezání oběti, přičemž různé části pohrbí na různých místech.

- **Neorganizovaný vrah** je často definován jako asociální psychotik. Často nemluvný jedinec, v komunikaci nejistý, s nízkou schopností verbálních schopností. Většinou žije sám, pokud má sexuální život, tak se jedná o krátkodobé vztahy, častěji bývá sexuálně nezkušený. Není příliš zručný, obtížně hledá zaměstnání a to si pak příliš dlouho neudrží. Je nepořádný a vzhled

pro něj není důležitou hodnotou. Jezdí ve starším autě nebo v dodávce. Z kazuistik poznáte případy, kdy takový jedinec pracoval na šachtách a ve velkých továrnách. Není sociálně příliš družný, je nejistý a nevěří si. Někdy může vyhledávat sekty. Je to přesně ten pachatel, o němž sousedé a kolegové bezprostředně po odhalení říkají: „Aha, tenhle. No, ten byl tak nějak divnej, takovej trochu popudlivej, ale spíše ho moc neznám.“

Jeho čin je impulzivní. Vyhledává viditelně slabší a submisivní oběti. Je relativně obvyklé, že oběť zná. Útočí bleskově, bez ohledu na místo činu. Nezajímá se příliš o pocity oběti, při činu s ní nekomunikuje. Nástroje torturizace a smrti jsou většinou dány okolnostmi místa činu, tedy manuální uškrcení či ubití kamenem. Znásilnění a mučení probíhá spíše před smrtí oběti. Tělo ponechává na místě bez výraznější potřeby jej maskovat. Nezabývá se stopami a důkazy. Příliš se nezajímá o média ani vývoj vyšetřování. Na místo se případně navrácí za účelem znovuprožití své nadvlády a uspokojení.

Toto rozdělení naráží na velkou řadu dalších problémů. Někteří vrazi zcela záměrně imitují a průběžně kombinují charakteristiky obou typů. U jiných pachatelů je odraz indikátorů a stop na místě činu spíše výsledkem nenadálého vývoje situace, kdy se z organizovaného vraha stává neorganizovaný. Jindy pachatel neplánoval vraždu, ale jen znásilnění, jež skončilo smrtí z důvodu značného odporu oběti. Zvláštní okolností je také vražda, na které se podílí více pachatelů, z nichž má každý jiné sexuální preference a jinou signaturu. Za tímto účelem byla vytvořena **skupina smíšených vrahů** (*mixed*), která klasifikuje indikátory obou typologií a je citlivější k jejich analýze a interpretaci. Nacházíme rovněž případy, kdy byl pachatel při činu vyplašen a přerušen. Skličující pocit neúspěchu ho vede velmi brzy k přepadení jiné oběti s vyšší projekcí agrese nebo opětovnému vyhledání stejné oběti, u níž byl neúspěšný, a novému napadení.

Zvláštní skupinu představují také vrazi **z lékařského prostředí**, jejichž odhalení je velmi komplikované, je spíše dáno náhodou a důkazný materiál pro obžalobu se dodatečně zajišťuje jen s velkými obtížemi. Do této skupiny zařazujeme tři subtypy pachatelů. Prvním je vrah z milosrdenství (*mercy killer*), který přivádí oběť na pokraj života a smrti z touhy a nutkání znovu ji oživovat pro pocit „božské“ a životadárné síly a zároveň zodpovědnosti za lidský život. Druhou skupinu představuje anděl smrti (*angel of death*), jehož pohnutky pramení z přesvědčení, že provádí eutanázii a obětím vlastně pomáhá. Často u nich provádí vlastní neodbornou diagnózu, přisuzuje jim terminální stadium nemoci či zhoršuje jejich stav, aby mohl smrt vykonat. Třetí kategorie je zvláštní, ale v této kategorii místa činu relativně častá, kdy pachatel vraždí v nemocničním prostředí z motivu nadšení a potřeby nových zkušeností. Pro vrahy „z lékařského prostředí“ je typické, že užívají metody, jež působí jako přirozená smrt, mění zaměstnání v různých nemocnicích, mění způsoby usmrcení, a hlavně působí na nemocničních odděleních, kde smrt není ničím neobvyklým.

Na závěr bych použil správný a vhodný postřeh autorky česky psaných knih o forenzní psychologii Ludmily Čírtkové, která poznamenává, že oboru profilování nejvíce uškodila popularizace v médiích. Právě na základě filmů jako *Mlčení ježňátek* či *Sběratel polibků* atp. vznikl falešný mýtus o geniálním profilovači, který se obejde bez vyšetřovacího týmu a prakticky sám vyřeší komplikovaný případ. Tak tomu rozhodně není. Profilování je odkázáno na kvalitní informace z ohledání místa činu, pitvy či výslechy svědků. I tak je to celkem obtížný postup. Přestože se i dnes vyznačuje značnou volností při psychologické interpretaci údajů, stop a důkazů, není to ryze intuitivní poznávací proces. Nemá sice šablony, ale má pevná pravidla.³⁶

³⁶ Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. In *Kriminalistika*. No. 1, 2007.

4. VYBRANÉ PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY

Vražedný čin je možné časově mapovat a rozdělit krok po kroku. Má svůj průběh od vnitřního či vnějšího impulzu přes lokalizaci oběti, realizaci násilí specifického typu a intenzity až po vraždu a její reaktivitu v mysli pachatele. Toto dělení nám umožňuje lépe pochopit jednotlivé impulzy k realizaci daného aktu, ale i duševní pochody a behaviorální signaturu vraha.

Těchto sedm fází definuje klíčové momenty vyhodnocení situace a případné reakce. Mnozí patologičtí jedinci se totiž po dosažení určité fáze rozhodnou nepokračovat v realizaci svého nutkání, ztratí sílu, dostanou strach nebo si uvědomí nezbytnost léčby. Sériový vrah procesem fází projde vždy, ale zcela individuálním způsobem. Od impulzu až po vraždu může dojít k několika specifickým odlišnostem. Například že se některá fáze stane pro pachatele významně dominantní, naplňuje jeho motiv a je v zásadě cílem. Tedy cílem třeba není samotná vražda, ale spíše moment opanování či ukořistění oběti a vražda je pro prožívání vraha už sama o sobě bezvýznamná. Jiný model pachatele zase může být atypický tím, že vrah některé fáze zcela vynechává. Kupříkladu pro některé vrahy není vůbec významný moment lokalizace oběti neboli fáze vyhledávací. Nejsou profilem predátora, který sleduje a vyčkává, ale naopak jedná zcela impulzivně a spontánně.

Kterákoliv z fází se tedy může stát dominantní z hlediska vývoje a může nám společně s analýzou motivu lépe ilustrovat specifické nuance profilu osobnosti vraha, jeho mysli, expektance a dalšího vývoje. Počet fází, jejich průběh a význam pro pachatele vlastně utváří jeho typický vzorec vraždění – určitou mapu jeho modu operandi. Je součástí individuální signatury a základem profilu. Kromě fází, které vytvářejí vzorec, vstupují do analýzy behaviorálně psychologického procesu vraždy ještě další významné proměnné. Každá z nich může být atypická a je potřeba jí věnovat pozornost.

■ Faktor času

Délka jednotlivých fází je významným ukazatelem profilu osobnosti a vývoje chování. Reálný čas jednotlivé fáze poukazuje na vrahovu preferenci, odhaluje motiv, specifikuje, jakým způsobem a jak dlouho trvá vrahovi lokalizace oběti, naznačuje možný vývoj v čase, tedy časový odstup do dalšího případného útoku, je důležitou komponentou individuálního vzorce a predikce vývoje či eskalace agresivity a touhy vraha po nové zkušenosti.

Význam času je důležitý také z hlediska jiného náhledu, a to ve kterou denní či noční hodinu vrah udeří. Na jedné straně to může ukazovat na typologii oběti (např. v tuto hodinu jsou prostitutky pod menším dohledem nebo děti se navracují ze školy), na čas snadnějšího útoku (v nočních hodinách či v době dopravní špičky) nebo na čas, kdy má vrah volno (pokud pracuje kupř. v továrně na směnný provoz). Zcela specifický pohled na faktor času však nabízí profily některých sériových vrahů, jejichž modus operandi a konkrétně i behaviorální signatura nasvědčují faktu, že přesný čas je důležitou komponentou jejich prožívání a představy správné realizace plánovaného činu.

Příklad: Pedro Alonso Lopez

Tento vrah například uváděl, že i když vraždil průměrně tři oběti týdně, tak pro větší sexuální uspokojení aranžoval místo i čas vraždy. Uspokojovalo jej údajně vraždit na odlehlem místě přesně v čase východu slunce, nejlépe krytý lesem z ostatních světových stran. Byla pro něj tedy klíčová fáze ukořistění, kterou popisoval svými slovy jako potřebu načasování, kdy v očích obětí viděl odcházet paprsky života, zatímco rozbřesk přinášel nové paprsky dne.

- **Faktor místa**

Některé vraždy v sérii vykazují atributy vrahovy preference určitých specifických detailů místa. Nejedná se v tomto smyslu o výběr místa, které je například vzdálené lidem a bezpečné, ale spíše o výběr místa, které vrahovi evokuje určitou vlastní zkušenost z dětství nebo aranžmá místa a času vnímá jako důležitou okolnost uspokojení vlastních představ.

Příklad: John Norman Collins

Jedná se o kauzu vysoce promyšleného vzorce vraždění a behaviorální signatury. Zvláštností tohoto případu je totiž vrahův záměr provést každý jednotlivý čin odlišným způsobem se zjevným akcentem na rozdílné fáze. Tyto jednotlivé činy vraždy však měly přímý přesah a propojení s jinými jeho vražednými atakami, přičemž je spojovalo místo a čas. Například oběť svlékl a její oblečení roznesl a naaranžoval na místech jiných svých vražd, takže vše směřoval ke svému hlavnímu záměru, a to být dopaden. Nejprve ale informovat vyšetřovatele, že mnohé vraždy, které vzhledem k rozdílnosti modu operandi vyšetřovali zvlášť, spolu navzájem souvisejí a on je jejich jmenovatelem.

- **Faktor specifických okolností**

Okolností, které akcelerují nebo decelerují (zrychlují a zpomalují, aktivují a inhibují) proces vraždy nebo jeho jednotlivých fází. Jedná se o soubor okolností, jež dočasně mění chování vraha a jeho reaktivitu. Mezi nejpodstatnější patří alkohol, barbituráty či halucinogeny.³⁷

SEDM FÁZÍ VRAŽDY DLE MOTIVU A MODU OPERANDI

PRVNÍ FÁZE: AURA (*THE AURA PHASE*)

Proces začíná, když se potenciální pachatel uzavírá do svého vlastního světa, do nitra plného perverzních fantazií. Navenek působí v naprostém pořádku, jako vyrovnaný a slušný člověk. Jeho chápání reality uvolňuje do mysli vtíravé a zvrhlé představy o smrti a destrukci, které jej plně opanují. Přicházející fantazie v něm vzbuzují nátlak a nutkání pro jejich zvnějšnění činem.

Pachatel není schopen čelit nátlaku vlastních představ a začíná je realizovat. Již dříve pracoval s takovou fantazií ve své mysli, kde byla zakomponována do jisté snové teatrálnosti a prostoru s aranžmá, které při svých reálných činech chce dodržet.

DRUHÁ FÁZE: VYHLEDÁVACÍ, NAVÍJECÍ (*THE TROLLING PHASE*)

Pachatel pozoruje a vyhledává svou oběť. Lokalizuje místo nejvhodnějšího útoku, kde by došlo k naplnění jeho touhy a chtění na odpovídající oběti svých zhoubných představ. Může se pohy-

³⁷ Drbohlav, A. Behaviorální prediktory u sexuálních sériových vrahů. In *Konference Etodays 2004*. Univerzita Hradec Králové, 2004.

bovat kolem škol, projíždět obytné čtvrti a vyhlášená místa setkání lidí nebo navštěvovat místa „milostných dostaveníček“ za účelem voyeurismu.³⁸

Takový člověk se dokáže vracet až několikrát na stejné místo v případě předešlého neúspěchu. Mnohdy cestuje po celé zemi a přitom v každé lokalitě nové vraždy vyhledává podobná místa jako třeba park nebo autostop. Modely takové lokalizace mohou být někdy i přenosné zkušenosti a znalosti postupů někoho jiného předtím. Příkladem je třeba Andrei Čikatilo, který navazoval kontakt s lidmi na nádražích, přičemž obdobným způsobem pracoval Fritz Haarmann padesát let před ním a mnozí napodobitelé po něm.

TŘETÍ FÁZE: OPANOVÁNÍ (*THE WOOING PHASE*)

V některých případech pachatel jednoduše udeří bez varování. Chytne svou oběť na ulici nebo vtrhne do domu, kde zabije každého, koho potká. Často se vyžívá v satisfakci z nalákané oběti do jeho obklíčení. Vyžívá se v její nedostatečné obraně. Plánuje moment překvapení nebo léčku, pomocí které vzbudí v oběti mylnou důvěru.³⁹

Někteří vrazi lákají své oběti vstřícností a snahou vzbudit důvěru. Při lákání používají předměty, pro něž se oběti nadchnou. Dětem nabízejí hračky a pamlsky. V chudých zemích vrazi těží z toho, že rozdávají jídlo nebo repliky šperků. Na druhé straně jsou ti, kteří vejdou do pečlivě vybraného domu na okraji města, kde po vraždě několik dní bydlí a potom místo opustí a přesunou se do jiného města. Takové vyšetřování je složité, neboť komplikuje kompletaci všech materiálů od dílčích vyšetřovatelů.⁴⁰

ČTVRTÁ FÁZE: UKOŘISTĚNÍ (*THE CAPTURE PHASE*)

Další krok pramení ze samotné léčky, se kterou se vydá pachatel za svou obětí. S nadšením sleduje její vystrašenou reakci z hrůzné pravdy vzniklé situace, kdy ho uchvátí jeho vlastní sadistické hry. Nejprve však musí dovést oběť k povznesení se nad strach, často přívětivou nabídkou, že ji doprovodí domů. V takové situaci většinou oběť během chvíle zjistí, že auto, do něhož nasedla, nejede jejím směrem nebo že jsou dveře vozu zamčeny a ona nemá úniku. Potom zprvu příjemný muž spoutá svou oběť do nevymanitelné pozice a pro svou zábavu ze hry usměvavě vysvětlí, že nemá jakýkoliv záměr ji propustit.

PÁTÁ FÁZE: VRAŽEDNÝ AKT (*THE MURDER*)

Jestliže zabíjení nahrazuje požitek ze sexuálního aktu, je příznačné pro mnoho sériových vrahů, že moment orgasmu zažívají již při týrání nebo zabití své oběti. Soustavné vyvrcholení prožívají při naplnění svých představ v realitě činu. Vrazi většinou preferují jeden zažitý způsob usmrcení od škrcení, ubití, rozpárání až k pomalé a trýznivé smrti mučením.⁴¹

Mnoho vrahů si zakládá na svém rukopisu a s nadšením sledují postup vyšetřování. Vrací se třeba na místo činu nebo chodí po barech a poslouchají obavy a vyprávění občanů. Düsseldorfský upír Peter Kürten například při vypravování zažíval nové uvědomění činu, užíval si ho zpětně a lidí se ptal, jak postupuje vyšetřování a zda viděli oběť.⁴²

³⁸ Schechter, H. – Everitt, D. *A–Z Encyclopedia of Serial Killers*. Pocket Books, 1996, s. 222–224.

³⁹ Schechter, H. – Everitt, D. *A–Z Encyclopedia of Serial Killers*. Op. Cit., s. 225.

⁴⁰ Drbohlav, A. *Etopedie – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. Op. cit. 39–41.

⁴¹ Schechter, H. – Everitt, D. *A–Z Encyclopedia of Serial Killers*. Op. Cit., s. 226–229.

⁴² Drbohlav, A. *Etopedie – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. Op. Cit., s. 39–41.

ŠESTÁ FÁZE: TROFEISMUS (*THE TOTEM PHASE*)

Během činu je pachatel v transu uspokojení svých tužeb, ale po intenzivní době, kdy prožíval nadšení z tortury a znásilnění, přichází uvědomnění si pomíjivé situace v jejím náhlém vývoji od frenetičnosti k útlumu. Proto často pro připomenutí si vypjaté zkušenosti odnáší z místa činu nebo přímo z oběti „suvenýr“, tedy něco, co mu vytváří asociaci prožitku.

SEDMÁ FÁZE: SKLESLOST (*THE DEPRESSION PHASE*)

Po vraždě pachatel často zažívá zkušenost emocionální skleslosti a postkoitální trizeze. Tento stav může zapříčinit i pohnutku ke spáchání sebevraždy. Mnoho sériových vrahů však kompenzuje nakumulované touhy v zopakování vraždy a většinou se vzrůstající potřebou čerstvé krve.⁴³

PĚT STADIÍ STAVU PSYCHIKY SÉRIOVÉHO VRAHA

V odborné literatuře nacházíme mnoho psychologických pokusů o interpretaci vrahova myšlení, vnímání a fantazií před, během a po vraždě, kterou vykonal. Problémem je však fakt, že neexistuje jeden typ sériového vraha, jeden motiv, jeden způsob usmrcení, jeden obranný mechanismus či jediný možný průběh vývojového procesu přijetí a odmítnutí vlastního činu.⁴⁴

Autory jedné z nejznámějších interpretací jsou R. a S. Holmesovi, kteří vycházejí z předpokladu, že proces násilí je spuštěn vnějšími podněty⁴⁵ – ať už reálnými, nebo představovanými. Realnost podnětu je důležitá pouze pro vraha. Fantazie má tak v násilném činu významné místo. Dosáhne-li určité intenzity, začne vrah slídit po oběti. Když ji najde, unese ji, zabije a zbaví se jejího těla.⁴⁶ Autoři popisují pět stadií stavu psychiky mnohonásobného vraha:⁴⁷

1. **Stadium deformovaného myšlení** – Mnohonásobný vrah zkresluje nebo zastírá fakta o sobě. Pro vraha představuje tento stav pozitivní psychickou rovnováhu. Nemusí totiž přemýšlet o tom, jak skrývat svoji úchytku, protože buď potlačuje uvědomování si důsledků svých činů, nebo ho víc zajímají vnější a vnitřní odměny za jeho chování. Svým chováním může dokonce vzbuzovat ve druhých lidech sympatie. Snadněji je pak „chytá do osidel“ svého myšlenkového světa.
2. **Stadium pádu** – dříve nebo později se objeví nějaká událost či se nashromáždí několik podnětů, na které vrah reaguje vždy způsobem, jako by se ho osobně týkaly, i když ve skutečnosti tak tomu nemusí být. Podněty mohou být dokonce objektivně velmi malicherné. Vrah si je však

⁴³ Schechter, H. – Everitt, D. *A–Z Encyclopedia of Serial Killers*. Op. Cit., s. 226–229.

⁴⁴ Drbohlav, A. *Interpretace vybraných sekvencí grafického projevu ve F.I.L.G. testu*. Univerzita Hradec Králové, Katedra speciální pedagogiky, interní materiál, dosud nepublikováno, 2005.

⁴⁵ Poznámka autora: Dle mého názoru, podněty nebo lépe řečeno spouštěče nemusí mít pouze vnější podobu. To by totiž předpokládalo, že je kauzalita podmíněna pouze exogenními impulzy. Kromě nich se však může násilný proces spustit i řadou endogenních příčin jako například aktuální hladinou neurotransmiterů. Násilí v širším smyslu slova může bez vnějšího podnětu vyvolat také dlouhodobá vegetativní disharmonie a nechutenství, bolest, hlad, nedostatek spánku, stres a celá řada dalších podnětů.

⁴⁶ Holmes, R. – Holmes, S. *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*. (v citaci I. Čermáka v knize: *Lidská agrese a její souvislosti*, s. 133–134).

⁴⁷ Poznámka autora: tato stadia nejsou (s odkazem na úvod podkapitoly) jediným možným schématem. To je odvislé a významně se mění v závislosti na konkrétním profilu pachatele, případných poruchách osobnosti a převažujícím motivu vraždění.

uloží hluboko do své paměti. Násilí, jež nutně vypukne, je ve značném nepoměru k významu podnětu.

3. **Stadium negativní vnitřní odpovědi** – vrah se zabývá negativními pocity neadekvátnosti svého činu, protože je konfrontován s reakcí veřejnosti. Protože sám sebe považuje za příliš důležitého, zdá se mu nespravedlivé, že si to musí nechat líbit. Tento stav jej nutí znovu potvrdit své já, což činí způsobem, který dobře ovládá: znovu se chystá zabít.
4. **Stadium negativní vnější odpovědi** – vrah má neodbytné nutkání potvrdit svoji nadřazenost. Nebere vůbec v úvahu důsledky svého připravovaného činu. V tomto stavu je neovladatelný. Nemůže však již riskovat další negativní zpětnou vazbu z reality, a proto si vybírá zranitelnou oběť.
5. **Návrat do výchozího stavu** – vrah začíná přemýšlet o nebezpečí, které mu v důsledku jeho činu hrozí. Uvědomuje si, že musí obezřetně odstranit oběť a snaží se zabránit svému odhalení. V tomto stadiu minimalizuje osobní riziko. Až provede vše, co je z jeho hlediska potřebné, může se vrátit do prvního stadia.⁴⁸

⁴⁸ Holmes, R. – Holmes, S. *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*. (v citaci I. Čermáka v knize: *Lidská agrese a její souvislosti*, s. 133–134).

5. PSYCHOLOGICKÁ TYPOLOGIE VRAHŮ PODLE MOTIVU

Jedním z klíčových aspektů profilu pachatele a analýzy jednotlivých činů je popis motivu lokalizace oběti a vražedného aktu. Správná identifikace motivu je základním předpokladem pro pochopení a predikci dalších behaviorálně patologických komponent osobnosti vraha.

Celý proces patologického chování je založen na zákonu akce a reakce, příčině a následku, tedy kauzalitě, ve které je motiv prostorem spojení světa vnitřních fantazií, cílů a hodnot a jejich vnější projekce.

Vydeme-li z možné definice, že prožívání je individuálně odlišné prostředí vnitřního světa lidské psychiky a chování je vnější projekcí jeho významných oblastí, pak motiv je jejich průsečíkem, podmnožinou či mostem mezi těmito dvěma světy jedné osobnosti. Motiv je hybatel a může být zjevný i zcela nejasný. Jeho poznání může poukázat na příčiny vzniku behaviorálně patologického chování a zároveň pomoci s predikcí jeho dalšího možného vývoje. Motiv je vnitřní nebo vnější faktor či soubor faktorů vedoucích k energetizaci organismu.⁴⁹

EMPIRICKÁ KLASIFIKACE

Typologii motivu se věnoval například Stephan Harbort, který při analýze 57 pachatelů zjistil, že **93,4 %** z nich vraždilo v průběhu série stále ze stejného důvodu. Na základě tohoto zjištění došel k závěru, že nejvýraznějším diferencujícím kritériem je motiv vraždy. Tyto závěry definoval v empirické klasifikaci sériových vrahů na základě motivu.

Jedná se dle Harborta o šest typů:

- **sérioví sexuální vrazi** (motivem jsou sexuální fantazie a uspokojení);
- **sérioví vrazi loupežní** (dominantním motivem je hamižnost, oběti likvidují, aby mohli čin uskutečnit nebo zamaskovat);
- **sérioví vztahoví vrazi** (oběti pocházejí z okruhu rodiny a známých, vraždí kvůli majetku či v touze vyvázat se z partnerských pout);
- **sérioví vrazi z přesvědčení** (jejich pohnutky lze charakterizovat jako religiózní, politické nebo eticko-ideologické, pro veřejnost jsou jejich motivy těžko představitelné; sériové vraždy pacientů páchané pracovníky v pomáhajících profesích řadí Harbort právě do této skupiny a zdůrazňuje, že sexuální ani materiální motivy nehrají roli);
- **sérioví nájemní vrazi** (vraždění chápou jako poskytování služby, která např. vyplývá z jejich začlenění do určitých kriminálních spolků a organizací);

⁴⁹ Drbohlav, A. *Klasifikace typologie sériových vrahů podle motivu a behaviorálních projevů*, 2005.

- **sérioví dispoziční vrazi** (vražděné pohnutky této skupiny nejsou konstantní – jejich činy jsou střídavě spušteny vnitřní motivací /*intrinsic motivation*/, např. sexuálního či jiného rázu, a též vnější motivací /*extrinsic motivation*/ jako nájemné nebo loupežné vraždy).⁵⁰

Vnímat Harbortovy závěry o stejnosti motivu u téměř **94 %** vrahů je potřeba se značným nadhledem. Vymezené skupiny jakožto kategorie motivačního rámce a původu motivu lze respektovat, ve výčtu mi snad chybí jen kategorie vrahů, které v kazuistikách také nacházíme a je u nich patrné, že vraždí v jistém smyslu slova „**pro radost z lovu**“, jedinci, pro které je vražda potěšením, aniž by s tím měl co dělat sexuální, ideologický či finanční motiv.

Stálost a věrnost motivu během série je však poněkud diskutabilní proměnná. Za prvé u analýzy jednotlivých vražd série mnohdy nedovedeme vůbec interpretovat jednotlivé motivy zločinů, jednou je oběť okradena, jindy stejným pachatelem znásilněna nebo je útok rychlým smrtelným úderem a vrah se na místě činu s obětí nezdržuje. Za druhé se může jednat o pachatele, u nichž je možné vývoj interpretovat jako jednoznačnou linii vývoje a učení. Stupňuje se nebo ve výjimečných případech snižuje sadistická komponenta útoku, násilí se instrumentalizuje. Objevováním nových motivů může opustit staré nebo se k původním motivům naopak navrácí.

Podobný postřeh k této typologii má forenzní psychologka L. Čírtková, která poznamenává, že tyto typologie mají určitou teoretickou a poznávací hodnotu, pro praxi jsou problematické. Čelí minimálně dvěma problémům. Představují určité zjednodušení reality a vykazují malou rozlišovací schopnost. **Čisté typy motivu se vyskytují pouze vzácně**, takže pachatele lze často přiřadit pod různé skupiny.⁵¹

Apely vrahova jednání nejsou vždy jen jednobarevně ohraničeným souborem a navzájem se mísí, čímž znemožňují tautologický předpoklad dalšího činu. Může se tak stát, že od původního pohnutí vraha k činu ze msty se časem přidá vraždění s motivem dominance, sexuální náruživosti nebo eskalace jeho nutkavých představ.

Je zjevné, že motiv je určujícím hybatelem a propojujícím článkem jednotlivých vražd, ale je proměnlivý v čase. Motiv je faktor procesu prožívání, který aktivuje proces chování, respektive jeho nejvyšší formu označovanou jako jednání a společně s ní se tento hybatel vyvíjí a mění.⁵²

TYPLOGIE DLE MOTIVU

Dnes již klasickou typologií motivu sériových vrahů představili v roce 1985 Holmes a De Burger, kteří klasifikovali tři hlavní společné znaky, na jejichž základě rozdělili vrahy do čtyř typů a tří podtypů.

Tři signifikantní znaky sériových vrahů dle Holmese a DeBurgera (později Holmese a Holmese):

- skutečně hluboká vnitřní motivace vraždit;
- výrazná schopnost vraha získat z vraždy vlastní pozitivní odezvu a posílení, tato schopnost a míra posílení je dána vnitřní fantazií vykreslující vraždu, zisk je tedy pro vraha vnitřní, psychologický;

⁵⁰ Čírtková, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Op. Cit., s. 113.

⁵¹ Čírtková, L. Sérioví vrazi. In *Časopis Policista*, no. 3, 2007.

⁵² Drbohlav, A. Klasifikace vybraných etopedických predikátorů difcility vedoucích k typologizaci modus operandi u mladistvých sériových vrahů. In *Mezinárodní konference – II. Hradecké dny sociální práce*. Gaudeamus, Hradec Králové, 2005.

- jednoznačně evidentní sociopatické rysy a tendence (neschopnost seberegulace, absence lítosti a svědomí, extrémní agrese a touhy, které nedovede ovládat).⁵³

Jednotlivé typy a podtypy definovali následně:

PRVNÍ TYP – VRAH-VIZIONÁŘ (*VISIONARY*)

Jedná se o typ psychotického vraha, jehož motiv je dán duševní představou. Instrukce k činu mu dává „hlas v jeho hlavě“, čímž také po zadržení nejčastěji argumentuje.⁵⁴

Stává se neovladatelným, jak je jeho mysl zastíněna neodkladnou povinností, kterou musí vykonat. Častým případem je schizofrenie a porucha myšlení.⁵⁵

V tomto ohledu je ovšem potřeba, aby byli vyšetřovatelé a psychiatři schopni odlišit vrahovu skutečnou duševní nemoc od předstírání a lži se záměrem vyhnout se vině a trestu. Jedná se totiž o naprosto očekávatelnou změnu chování u relativně racionálního pachatele, jenž svým dopadením uvázil justiční následky svých činů.

Příklad:

Arthur John Shawcross

Tvrdil, že je posedlý kanibalem ze 13. století, jenž nese jméno Ariemus, a ten ho ponouká k vraždám. Ke svým činům se nechtěl přiznat, a proto byla užitá alternativní forma výslechu prostřednictvím hypnózy. Muž se v hypnotickém spánku představoval jako středověký kanibal lačnící po krvi. Po probuzení do vědomé reality začal spontánně hovořit o třinácti vraždách. Potvrdil, že dívkám rozřezával dutinu břišní a vyhrézlé orgány si odnášel domů, kde se s nimi sexuálně ukájel. Všem obětem zároveň tupým nožem vyřízl genitálie a snědl je.

DRUHÝ TYP – VRAH-MISIONÁŘ (*MISSIONARY*)

Tento vrah se sklony k destrukci všeho, co jej obklopuje, je niterně přesvědčen o tom, že jeho činy mohou být omluveny tím, že jej společnost vyvrhla na okraj, což mu dává právo její nápravy nebo odplaty.⁵⁶

Faktem zůstává, že takový jedinec je vlivem mnoha možných důvodů skutečně neakceptován. Na druhé straně společnosti opravdu lze přisoudit vlastnost kata, který staví mnohé mimo svou náklonnost, ale nutno podotknout, že právě vrah – ať už z jakýchkoli důvodů – odmítá nebo se nemůže integrovat. Ani za takových okolností nesmíme odjímat vinu závažnosti jeho činů a zvát ho oprávněným takové satisfakce.

Příklad:

Pedro Alonso Lopez

Jihoamerický vrah, který byl v dětství opakovaně znásilněn mnoha muži včetně učitele na základní škole, tak v dospělosti znásilnil a zavraždil stovky dívek. Známa je jeho věta: „Já jsem ztratil panenství v osmi letech, rozhodl jsem se udělat to samé tolika dívkám, kolika jsem jen mohl.“

⁵³ Holmes, R. M. – De Burger, J. *Serial Murder*. Newbury Park: Sage, 1988.

⁵⁴ Schechter, H. *The Serial Killer Files: The Who, What, Where, How, and Why of the World's Most Terrifying Murderers*. Op. Cit., s. 32.

⁵⁵ Kelleher, M. – Kelleher, C. *Murder Most Rare*. Kelleher publ., 1998, s. 15–16.

⁵⁶ Ibid., s. 18–21.

TŘETÍ TYP – VRAH-HEDONISTA (*HEDONISTIC*)

Zabíjí protože vraždu považuje za požitek.⁵⁷ Takový pachatel se cítí být neskonale šťastným, když se o něm zmiňují média jako o hrozbě s varováním všem, aby se vyvarovali chůzi parkem nebo o samotě. Často se staví do pozice „nejhoršího vraha“ všech dob a posílá policii dopisy v cynické snaze zesměšňovat její práci. Typickou větou je: „Chyťte mě, zdali to dokážete.“ Požitek se dělí na tři podtypy:

■ První podtyp – Vrah ze žádostivosti (*Lust Killer*)

Lust killer vraždí pro sexuální uspokojení, obvykle s prvky sadismu, antropofagie či nekrofilie. Zvláštní potěšení má z torturizace své oběti, kterou mnohdy napodobuje sadomasochistické pornofilmy, horory a své od dětství eskalující představy utrpení. Je velmi těžce odhadnutelný a podezíratelný pro svou tichost, nenápadnost a v zaměstnání funkční a poslušnou zaujatost.

Příklad:

Andrei Romanovich Čikatilo

Vystudoval vysokou školu, obor ruská literatura, inženýring a marxismus-leninismus. Vyučoval na střední škole, byl ženatý a měl dvě děti. Politicky oddaný komunista a informátor. Ve skutečnosti extrémně sadistický vrah, jehož mysl od dětství směřovala k příběhům o kanibalismu a mučení. S každým novým činem vzrůstala jeho brutalita, nekrofilní realizace, torturizace a celková bestialita. Byl velmi inteligentní a své činy organizoval. Stal se typickou ukázkou potlačované zlostné a úzkostné tenze, jež se v něm hromadila vlivem neustálého ponižování okolím, a hlavně vlivem vědomí své impotence. Podlehl vlastní sugesci lidské podřadnosti, to ho naplňovalo zlobou a chorobnou touhou po nadvládě.

■ Druhý podtyp – Vrah z nadšení (*Thrill Killer*)

Tento typ vrahů zabíjí, protože touží po nadšení a zkušenosti, zážitku či „adrenalinu“. Pohnutkou je vzruch zkušenosti, která rozvíjí jeho představy a dává mu možnost je realizovat. Vrah se cítí stále lépe, pokud může ke každé nové vraždě přidat větší násilí a aranžmá. Často má sklon k sadismu.

Příklad:

Richard Trenton Chase

Od útlého dětství aktivně hledal prostor pro realizace svých niterných představ. Lovil zvířata, torturoval je, pil jejich krev a sexuálně se na nich ukájel. To vše byl jen začátek nepřetržitého objevování a experimentování s násilím. Paranoidní schizofrenie jen rozšiřovala jeho patologické vidění světa a větší touhu po destrukci. Od momentu, kdy násilí převedl na lidské oběti, se jeho modus operandi vyvíjel k čím dál extrémnějším formám sadismu. Společnost se pro něj stala prostorem bezhraničného experimentování. Prohlídka jeho domu bezprostředně po zatčení odhalila skutečný rozsah jeho patologie v podobě sklenic s krví, zbytků lidských orgánů na talířích a ledničky plné lidského masa.

■ Třetí podtyp – Vrah pro zisk (*Gain Killer / Comfort*)

Vraždí pro osobní obohacení. Samotný akt usmrcení je až následkem prvotní pohnutky získat materiální zázemí a peníze oběti. Místem činu se stává většinou domov zavražděného, v ústraní nebo na okraji města. Vrah tento dům zpravidla několik dní obývá a potom zapálí.

Motivem může být také odplata, ochrana své osoby nebo pocit náhlé síly.

⁵⁷ Schechter, H. *The Serial Killer Files: The Who, What, Where, How, and Why of the World's Most Terrifying Murderers*. Op. Cit., s. 36.

Příklad:**Marie Besnardová**

Sériová vražedkyně projevující rozmanitou schopnost přizpůsobivosti, vyrovnanosti a organizovanosti. Koncentrovala se naprosto na motiv zisku a ve chvíli, kdy cesta k němu nebyla přímá, tak pohotově improvizovala a odstraňovala všechny překážky. Velmi chladně a sebejistě. Každý, kdo se jí postavil do cesty, byl zavražděn. Se stejnou sebejistotou a mimo jiné také díky velkému jmění, které vraždami získala, se jí podařilo vyhnout i jakémukoliv trestu.

ČTVRTÝ TYP – VRAH Z POSTU SÍLY (*POWER SEEKER*)

Tento pachatel činí násilí z touhy ovládat lidský život a asistovat smrti. Náležitě si užívá nenadálé dominance a kontroly, která je důsledkem jeho výchovy v dětství, kdy byl pod silnou direkci jednoho z rodičů. Akt násilí plného vzrušení z autority a respektu dobitých silou a převahou nad slabším pachatel záměrně prodlužuje mučením a sadismem.

Příklad:**Edmund Emil Kemper III.**

Sadistický a nekrofilní sériový vrah, jehož modus operandi představuje širokou škálu sexuálních parafilií a patologie chování. Od útlého dětství byl vysoce hostilní ke zvířatům a následně k vrstevníkům. Jeho nejčastější představou v dětském věku byla řízená fantazie, ve které vraždil vlastní matku. Byl to vrah takových tělesných proporcí (210 cm a 140 kg), že jeho oběti (ženy) neměly naprosto žádnou šanci vzdorovat pomalé sadistické torturizaci a vraždě.

Tato typologie je opakovaně kritizována zástupci směru investigativní psychologie. Tvůrcům je vytýkána nejasná metodika výzkumu u 110 vrahů, na základě které byly typy vytvořeny, nedostatečné empirické testování modelu a přesahy jednotlivých kategorií.⁵⁸ I přes tyto výtky se stala zmíněná typologie zdaleka nejznámějším a nejvíce citovaným schématem diference vrahů v sérii dle motivu. Je to dáno také výrazně větší obecnou srozumitelností. Právě z toho důvodu jsou závěry „školy analýzy trestného činu“ téměř majoritně citovány v knihách a médiích pro veřejnost. Tato výhoda srozumitelnosti je však v mnoha odborných pohledech zároveň slabinou nepřesné interpretace. Modely „školy investigativní psychologie“ mají výrazně vědecktější podobu a postupy, ale pro běžné čtenáře jsou prakticky nepochopitelné.

Zmíněné čtyři typy neobsahují jeden naprosto atypický fenomén, kterým jsou vrazi z milosrdenství. Je to specifická skupina vražd, kterou je však potřeba jasně vymezit nejen z hlediska deskripce motivu, ale také vzhledem ke zcela odlišnému vzorci a obvyklému modu operandi. Myslím, že by tato skupina měla být definována jako pátý nebo zcela odlišný druh mnohonásobného vraha. Jeho činy probíhají stále na stejném místě činu, používá obtížně odhalitelné vražedné metody, absentuje sadistická komponenta, modus operandi se zpravidla nevyvíjí – jen se mohou zkracovat intervaly, může a nemusí obsahovat periodu *cooling off*, jedná se o specifickou skupinu obětí, většinou seniory nebo těžce nemocné a motivy mohou být ze širokého spektra.

⁵⁸ Canter, V. D. – Wentink, N. *An empirical test of the Holmes and Holmes serial murder typology*. Centre for investigative psychology, University of Liverpool.

PÁTÝ TYP – VRAH Z MILOSRDENSTVÍ (*MERCY KILLER*) (ROVNĚŽ ANDĚL SMRTI)

Tento pachatel pracuje většinou v nemocničních zařízeních a vraždu pacienta považuje velmi často za „pomoc“ při bezbolestném odchodu ze světa. Necítí se vinen, neboť je přesvědčen, že oběti pomáhá. Mnohdy je však tento akt „milosrdenství“ rozšířen ještě o touhu vraha uvádět pacienta na okraj života a smrti a znovu jej oživovat pro pocit „božské“ a životadárné síly a zároveň zodpovědnosti za lidský život. Často je v takových případech vrah úzkostným a depresivním jedincem, který si potřebuje dokázat svou společenskou užitečnost a individuální zásluhu a schopnost. Pocit úzkosti však absentuje v případech těch, kteří chtějí poskytnout pacientovi eutanázii.⁵⁹

Příklad:

Waltraud Wagnerová – Leidolfová, Irene – Gruberová, Maria – Mayerová, Stefaniya

Zatímco drtivá většina vrahů z kategorie *mercy killers* způsobuje smrt pacientů podáním jiného léku, jedu či vlastního bylinného lektvaru, toto vražedné kvarteto zdravotních sester se stejným názorem na eutanázii volilo promyšlený a následnou pitvou velmi obtížně zjištělný způsob usmrcení. Všechny čtyři totiž přistoupily k oběti, jedna jí zacpávala nos a pevně držela přes dolní ret vytažený jazyk z úst. Další dvě držely tělo, aby tišily jeho poslední boj o přežití. Poslední z nich nalávala oběti do hrdla velké množství vody. Pacient tak v podstatě „utoul“, což byl způsob úmrtí, který patolog při pitvě pacienta upoutaného na nemocniční lůžko nemohl předpokládat. Je potřeba říci, že výběr pacientů činily zcela dle vlastního pohledu na diagnózu a mnoho z jejich obětí bylo z lékařského hlediska vyléčitelných.

Jednotlivé psychologické typy vykazují specifické znaky modu operandi zjištělné na místě činu. Jejich analýza je základním prvkem analýzy trestného činu.⁶⁰

Indikátory místa činu dle psychologických typů sériových vrahů						
	Visionary	Missionary	Gain/profit	Lust	Thrill	Power/ /control
Organizovanost místa činu (plánované místo, zbavené důkazů)	ne	ano	ano	ano	ano	ano
Overkill ¹	ano	ne	ne	ano	ne	ne
Mučení	ne	ne	ne	ano	ano	ano
Přesun těla oběti	ne	ne	ne	ano	ano	ano
Specifický typ oběti	ne	ano	ano	ano	ano	ano
Zbraň na místě činu	ano	ne	ano	ne	ne	ne
Vztah k oběti	ne	ne	ano	ne	ne	ne
Známa oběť	ano	ne	ano	ne	ne	ne
Parafilie	ne	ne	ne	ano	ano	ano
Užití mučících nástrojů	ne	ne	ne	ano	ano	ano
Uškrcení	ne	ne	ne	ano	ano	ano
Vaginální styk	n.a.	ano	většinou ne	ano	ano	ano
Nekrofilie	ano	ne	ne	ano	ne	ano

⁵⁹ Drbohlav, A. *Klasifikace typologie sériových vrahů podle motivu a behaviorálních projevů*. Op. Cit.

⁶⁰ Holmes, R. – Holmes, S. *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2009.

¹ **Overkill, overkilling** – zachycuje takový vzorec chování, kdy pachatel způsobuje excesivní smrtelná zranění, která jsou již nadbytečná pro způsobení smrti. Dochází k němu obvykle u sexuální či osobně motivovaných zločinů a je interpretován jako ventilace nenávisti, vzteku či intenzivního puzení k odplatě a potrestání oběti. Psychologicky lze dovodit, že manifestovaná agrese platila zvolené oběti. Její volba nebyla z pohledu pachatele náhodná. Při profilování je třeba vyloučit, zda masivní zranění oběti nevznikla jako následek chování oběti (např. při jejím pokusu o útek). V takovém případě by se o nadbytečné smrtelné útoky nejednalo. V teorii profilování momentálně probíhají spory o přesné vymezení jevu (např. o kolik smrtelných ran se musí jednat a vůči jakým částem těla musí směřovat). Za klíčová jsou považována smrtelná zranění zaměřená na obličejové partie a hlavu.

TŘI MOTIVAČNÍ VZORCE

Na závěr kapitoly si představíme **tři obecné motivační vzorce**, které lze ve forenzní psychologii přenést kromě sériových vražd i na další formy násilné trestné činnosti. Opět je potřeba říci, že tento přehled slouží pouze jako rámcové vodítko pro hrubé utřídění vražd. Nepostihuje celou šíři jevu a vymezené skupiny se mohou vzájemně dotýkat i překrývat:⁶¹

■ Instrumentální motivace

Bývá typická pro plánované vraždy. **Vražda se stává nástrojem (instrumentem) pro dosažení určitého cíle.** Pachatel vnitřně akceptuje ideu, že vražda je přípustným prostředkem, aby dosáhl toho, co chce. Pak už je čin otázkou nalezení určité strategie a taktiky. V rámci přípravy řeší pachatel problém minimalizace rizik (jak postupovat, aby nebyl dopaden), vražedného nástroje.

■ Afektivní motivace

Bývá typická pro vztahové delikty a **vražda je obvykle silně podmíněna situačními faktory a stresem**, ve kterém se aktéři děje aktuálně nachází. Mezi rolí pachatele a obětí někdy panuje značná dynamika, to znamená, že z původní oběti se ve vyhocené situaci stává pachatel (to platí pro koncové fáze domácího násilí, kdy dlouho týraná žena zaútočí na agresora). Ve forenzní psychologii jsou dobře prostudovány vraždy, ke kterým dochází v momentu rozpadu intimních vztahů. V těchto případech neunes jeden z partnerů hrozící ztrátu druhého a na pozadí určité psychodynamiky volí extrémní a neadekvátní řešení. I když samotný delikt vypadá velmi chladnokrevně, nejedná se zpravidla o chladnokrevné, citově ploché vrahy.

■ Deviantní motivace

Je spojena s psychickými poruchami pachatele, nejčastěji v oblasti sexuality. **Trestný čin je motivován „zevnitř“ osobnosti.** Situační okolnosti hrají z hlediska motivace podružnou roli. U těchto zločinů bývá nápadná scéna deliktu. Například praktiky, které uplatnil pachatel vůči ještě živé či již mrtvé oběti, signalizují jeho zvláštní „záliby“. Deviantní motivace neznámá automaticky, že pachatel trpí natolik vážnou poruchou, pro níž by mohl být seznán nepřičetným. Typickým příkladem je sadisticky motivovaný pachatel. Do této skupiny bývají přiřazovány i vraždy spáchané ve stavu závažné duševní poruchy (nejčastěji paranoidní schizofrenie či paranoia). Pachatelé trpí halucinacemi a bludy, mají porušený kontakt s realitou, žijí vlastně v jiném světě. Závažnost poruchy se obvykle „otiskne“ i v činu a způsobu provedení.⁶²

⁶¹ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Op. Cit., s. 197.

⁶² Knecht, T. Amok. In *Kriminalistik*, no. 10, 1998, s. 681–684.

6. VYBRANÉ POZNÁMKY K PACHATELI

Nejzásadnější otázkou, jakou si můžeme v souvislosti s tématem mnohonásobných vražd v sérii klást, je původ brutality a různorodých cest, které vedou k tomu, že se člověk stane „**pre-dátorem**“. **Co je to pomyslné moveo (hybatel), které jej nutkavě vede k sadismu a destrukci?**

Tato publikace se nevěnuje tématu determinace, tedy příčinné podmíněnosti sériového vraha. Takové téma by představovalo rozsáhlý výčet reálných i z vědeckého hlediska zatím hypotetických příčin a vydalo by na samostatnou knihu. V jednotlivých kapitolách tohoto základního úvodu do problematiky specifického profilu patologického jedince jsou zmíněny jen některé kauzální proměnné. Například náznakem rodina a dětství, ale to jen jako ilustrace podmínek, ve kterých tento jedinec vyrůstal, nikoliv jako příčina, proč vraždí. Rodina jej nepochybně tvaruje, ohýbá, láme a někdy zlomí. Pro některé je to impuls, tedy spíše spouštěč a jiní se s touto zkušeností vyrovnají vlastním obranným mechanismem. V kazuistikách nacházíme vrahy z extrémně rozvrácených a patologických rodin, stejně tak jako ty, kterým se dostávalo rodičovské lásky a pochopení. V citlivé konstelaci příčin bychom tedy museli více analyzovat jednotlivé sociální determinanty, ale rovněž věnovat nezanedbatelný prostor environmentálním, sociokulturním a evolučním vlivům. To by byl jen začátek. Následovaly by aspekty psychiatrické, psychologické, neurologické a hereditární podmíněnosti následované nezbytné poznatky, výzkumem a hypotézami v oblasti katecholaminů, neurotransmiterů jako serotonin a dopamin.

Často se při přednáškách setkávám s dotazem: **Jak vypadá typický sériový vrah? Jaký je jeho profil?** Je to složitá otázka, spíše řečnického rázu, neboť můžeme vyjmenovat celou řadu proměnných, které se u sériových vražd vyskytují velmi četně, ale rozhodně není možné popsat jeden jediný profil, jednu matici, strukturu, model naprosto příznačný pro vraha tohoto typu. V tomto smyslu by i všeobecně používaná klasifikace organizovaný versus neorganizovaný nebyla správná, protože ta vychází z analýzy trestného činu a profil osobnosti a chování pachatele teprve dedukuje na základě dlouhodobého sledování podobně zařazených jedinců a příčinám a interpretaci jejich patologie se příliš nevěnuje. Hledání profilu typického sériového vraha musí jít více po analýze růstu identity, jeho vstupních podmínkách a holistické deskripci všech proměnných. **Jeden profil sériového vraha neexistuje.**

Téměř kdykoliv se setkáme s pojmem sériový vrah v médiích, na internetu, v seriálech či filmech, tak se nám profil tohoto jedince vykreslí v podobě instantního popisu, který je bezduše stále replikován, dezinterpretuje statistiky, je vzdálen aktuálnímu vědeckému poznání, obsahuje většinu mýtů a překonaných myšlenek a začíná slovy: „Sériový vrah je zhruba třicetiletý muž bílé pleti. Je nadprůměrně inteligentní, své činy dokonale plánuje, sám od sebe nepřestane vraždit, hodně cestuje a nebývá většinou dopaden. Je to samotář, který má rád zbraně, byl v dětství týrán, mnohdy vlastní matkou, se kterou stále žije v jednom domě, a v okolí je znám spíše jako podivín.“ **To je pochopitelně NESMYSL.** Všechny tyto okolnosti se u sériových vražd v jisté míře vyskytují, ale uzavřít je do jedné definice není možné. Doufám, že krátký teoretický úvod této knihy a více jak 200 reálných kazuistik dovede vyvrátit tyto mýty a vykreslí osobnost vraha v jasnějších nuancích.

Další častá otázka v tématu mnohonásobné vraždy v sérii se týká četnosti a podílu jednotlivých motivů na vykonaných vraždách, tedy jinak řečeno **pro co či z jakého důvodu se vraždí nejvíce.**

Za tímto účelem jsem zkompletoval data tří výzkumných studií zaměřených na rozložení motivu. Každá z nich disponovala početně reprezentativním vzorkem sériových vrahů a mapuje v zásadě různá období 20. století. Studie poukazují na fakt, že se u mnohých vrahů motivy navzájem mísí, mění a vyvíjejí. **Jako jednoznačně nejčtenější motiv sériových vražd vychází sexuální uspokojení**, přičemž v první studii představuje **64 %** (N = 387)⁶³, ve druhé **58 %** (N = 203)⁶⁴ a ve třetí **56,5 %** (N = 1,669).⁶⁵

Kvantifikace převažujících vražedných motivů u sériových vrahů			
	N = 387	N = 203	N = 1,669
Převažující motiv	Frekvence výskytu v %		
Sex (<i>lust killer</i>)	64 %	58 %	56,5 % ¹
Finanční zisk (<i>gain killer</i>)	11,3 %	36 %	27,7 %
Náhlý impulzivní vztek a agrese	n.a.	n.a.	11 %
Sekty a satanistické kulty (<i>missionary killer</i>)	1,5 %	n.a.	1,4 %
Potěšení z vraždy (<i>hedonistic killer</i>)	10,8 %	38 %	n.a.
Halucinace (<i>visionary killer</i>)	n.a.	n.a.	0,8 %
Rasismus	2,6 %	n.a.	n.a.
¹ Kvantifikace širší skupiny motivů (<i>thrill + lust + power killers</i> neboli nadšení + nadvláda + sex).			

Psychiatr Martin Orne považoval sexuální motiv za zcela primární a domníval se, že by to mohl být důvod toho, proč si jsou oběti sériových vrahů většinou tak podobné. „Vrazi si jednoduše vybírají takové oběti, které co nejvíce odpovídají jejich sexuálním představám. Sex a agrese se v raných fázích života těchto lidí komplikovaně propojily, takže sami v dospělosti tyto dvě věci nejsou schopni rozlišovat.“⁶⁶

Ohnisko vývoje takových představ je možné sledovat již v dětství mnohých vrahů nejen na formě uvažování, ale i konkrétních činů. Tyto děti často sní o ničení a bolesti. Od rozbíjení věcí, čímž vybíjejí svou hyperaktivitu a nakumulovanou agresi, často přecházejí také k týrání zvířat pro zjevně multisenzuální prožitky, kdy akt zabítí zvířete doprovází jeho bolestný nářek a nedostačující obranné reflexy. Souhrn těchto vjemů potom podporuje fantazii, kterou dítě dotváří a snově buduje scénář dalšího útoku. Notné přispění na tom má i brutalita rodičů. Jakýkoliv běžný prvek komunikace a interakce je takovým dítětem posunut k hranicím patologického vnímání, jehož příkladem je třeba **Ed Kemper III.**⁶⁷, který ve svých sedmi letech prohlásil o své učitelce, ke které choval náklonnost, že k tomu, aby ji mohl políbit, by ji musel nejprve zabít. Jak příznačná, ale těžko odhadnutelná přezvěst jeho budoucího života, kdy vzrušení dosáhl jen tím, že ženu zabil, mučil, znásilnil a rozřezal.

⁶³ Geberth, J. V. – Turco, N. R. Antisocial personality disorder, sexual sadism, malignant narcissism and serial murder. In *J Forensic Sci*, no. 42/1, 1997, s. 49–60.

⁶⁴ Hickey, E. W. *Serial murderers and their victims* (Second ed.), Wadsworth, 1997, s. 136.

⁶⁵ Aamodt, M. G. – Surrutte, M. A. Using the Radford Serial Killer Database to monitor trends in serial murder. In *The annual meeting of the Society for Police and Criminal Psychology*, Hawaii, 2010.

⁶⁶ Martingalová, M. *Bestiální zabijáci*. Praha: Nakladatelství Jan Vašut, 2001, s. 134–136.

⁶⁷ Edmund Emil Kemper III. aka The Co-Ed Killer, Campus killer, L'ogre de Santa Cruz, sériový vrah, lok. Kalifornie (USA), akt. 1963–1973, vict. 10+.

Děti, z nichž vyrostou takoví vrazi, jsou většinou naprosto pohlceny svou představivostí a nejsou schopny jí čelit. Neznamená to ovšem, že každé dítě, které mučí zvířata, musí v dospělosti vraždit. Za utnutí tohoto popudu může interiorizace sociálních norem a kategorický imperativ, naopak za realizaci odpovídá citová deprivace, genetický vklad a spouštěcí mechanismy.⁶⁸

Při studiu sériových vrahů jsem s podivem zjistil, jak z mého hlediska malé impulzy dětské experience ovlivňují jedincův patologický vývoj. Častým případem je vyprávění strašidelných a hrůzostrašných povídek, které vrazi vyléchnou v dětství. Mnohdy k neprospěchu záměru vypráví tyto zkazky rodiče dětem jako výchovný apel. **Andrei Čikatilo**,⁶⁹ vrah a kanibal v 53 případech vraždy, poslouchal po celé dětství povídky o kanibalismu na Ukrajině v době Stalinské diktatury a partyzánech, kteří mučili a zabíjeli zajatce v lesích. Sám pak v dospělosti zabíjel téměř výhradně v lese a oběti znásilňoval, kastroval, jedl jejich orgány a pil krev. Na začátku, ale nikoliv jako jediná pohnutka, stála jeho životem zhrzená matka, jež projektovala své zklamání na synovi. Dalším byl **Hamilton Albert Fish**, jenž byl bratrem strašen zkazkami o mordech na Dálném východě a řezání zajatců nožem a hřeby. Sám ve stáří naprosto propadl autosadismu nejhrubšího zrna.⁷⁰

Někteří psychiatři vedou diskusi o tom, jestli povaha první sexuální zkušenosti následované orgasmem zrealizované v kritické fázi vývoje jedince nemůže být rozhodující pro vývoj jakékoliv sexuální deviace podporované představami o takovém počínání.⁷¹

Podobné teorie vyvstanou vždy, když se nově odhalený sériový vrah přizná k tomu jak ho niterně ovlivnil první zážitek a setkání s krví. Průkazné důkazy dodávají výpovědi **Joachima Krolla**,⁷² který byl svědkem porážky prasat, na něž pak s oblibou chodil tajně znovu, nebo **Eda Geina**,⁷³ a jeho raných vzpomínek ze zvířecí farmy. **Peter Kürten**⁷⁴ byl zase jako dítě u toho, jak jeho otec brutálně znásilnil manželku i dceru a Kürtenovým nejlepším přítelem se stal místní krysař, jenž znásilňoval zvířata. **Jeffreyho Dahmera**⁷⁵ vzrušovaly pokusy ve školních laboratořích při pitvě zvířat a v dospělosti si bral do postele orgány svých obětí. Toto penzum raných zkušeností má zásadní význam ve formování identity těchto jedinců. Oni sami pak ve své obhajobě zřídka kdy obviňují sebe, ale spíše právě tyto zkušenosti nebo nedostatečnou vřelost rodičů. Odpírání si viny je pro sériové vrahy příznačné, a proto mnoho z nich ani nehodlá přijmout trest. Zvláštním jevem, nikoliv však nutným a zásadním je realita, že ti vrazi, kteří si přejí trest smrti, jsou většinou odsouzeni na doživotí a ti, kteří nepřipustí vinu a soud chápou jako spiknutí proti sobě, dostávají trest nejvyšší a poslední.⁷⁶

Informační exploze otevírá tabu, kritizuje, zatracuje a přisuzuje své době post tvůrce nějakého nového jevu, leč ve skutečnosti se mění jen množství jeho výskytu. Sadismus a nekrofilie nejsou zdaleka ničím novým, což dokazuje dílo z 16. století od právníka Damhoudera, který doporučuje,

⁶⁸ Drbohlav, A. *Klasifikace vybraných etopedických predikátorů difficulty vedoucích k typologizaci modus operandi u mladistvých sériových vrahů*. Mezinárodní konference – II. Hradecké dny sociální práce. Gaudeamus, Praha 2005.

⁶⁹ Andrei Romanovich Čikatilo aka The Mad Beast, The Rostov Ripper, Citizen X, sériový vrah, lok. Rostov na Donu (Rusko), akt. 1978–1990, vict. 53+.

⁷⁰ Drbohlav, A. *Etopedie – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. Gaudeamus, 2003.

⁷¹ Martingalová, M. Op. Cit., s. 136.

⁷² Joachim Kroll aka Ruhr Hunter, Jockel, Lidojed z Duisburgu, sériový vrah, lok. Duisburg (Německo), akt. 1955–1976, vict. 10+.

⁷³ Edward Theodore Gein aka Plainfield Ghoul, sériový vrah, lok. Wisconsin (USA), akt. 1944–1957, vict. 15+.

⁷⁴ Peter Kuerten aka The Vampire of Düsseldorf, sériový vrah, lok. Düsseldorf (Německo), akt. 1929–1930, vict. 10+.

⁷⁵ Jeffrey Lionel Dahmer aka Millwaukee Canibal, sériový vrah, lok. (USA), akt. 1978–1991, vict. 17+.

⁷⁶ Drbohlav, A. *Etopedie – Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. Op. Cit., s. 67.

aby se lidé z nižších vrstev za takový zločin trestali smrtí, zatímco vznešení nebo ti výše postavení byli odsouzeni jen k exilu.⁷⁷

To je zase jedna pěkná, historická ukázka, jak peníze, sociální postavení a moc samolibě vyvažují masky pomyslné spravedlnosti a měří dvojím metrem. Také v encyklopedii natrefíte na několik případů jejichž závěr je příkladně trpký. Například vražedkyně **Marie Besnardová**,⁷⁸ která z motivu vlastního profitu zavraždila minimálně třináct lidí a každým činem finančně zbohatla natolik, že když se ocitla za vraždy u soudu, tak si najala čtyři nejlepší francouzské právníky z různých advokátních kanceláří a s všudypřítomným úsměvem na rtech dospěla až k omilostňujícímu verdiktu, po jehož vynešení se vytratila a již nikdy nebyla spatřena.

Nebo případ japonského vraha **Isseie Sagawy**, který během studií na pařížské Sorbonně pozval do svého apartmánu spolužačku za účelem společné přípravy na zkoušku. Namísto toho ji zavraždil, znásilnil, rozčtvrtil a snědl. Vlivem různých okolností byl krátce po vraždě zatčen a souzen ve Francii. Jeho otec, vlivný japonský podnikatel, najal špičkové právníky, kteří cíleně ve spolupráci se soudními znalci přesvědčovali soud o Sagawově duševní nemoci. Sám Sagawa na svou obhajobu prohlásil, že krásnou a vysokou dívku snědl, protože při svém vzrůstu 1,52 m věřil, že tak do něj vejde její síla a krása. Byl uznán nepřičetným a svěřen do psychiatrické péče, následovala jednání za přítomnosti diplomatů, na základě kterých byl Sagawa propuštěn za účelem návratu do Japonska a pokračování léčby v tamějším sanatoriu. V Japonsku byl okamžitě opakovaně vyšetřen a shledán zcela přičetným a zdravým. Jelikož francouzské soudy odmítly vydat japonské straně spisy se závěry svých znalců, tak byl vrah a kanibal Sagawa bez prodlení propuštěn na svobodu. Toto „znásilnění spravedlnosti a zdravého rozumu“ však nebylo jediným krutě cynickým a dehonestujícím zneužitím oběti mladé dívky. Po propuštění se **Issei Sagawa** živil téměř deset let jako komentátor a host celé řady pořadů v japonské televizi, psal recenze z luxusních restaurací pro renomovaný časopis, vydal knihu a dlouhodobě prodává práva na svůj příběh pro filmy, komiksy a novely. Společnost vůči němu zastává rozdílné emoce, jedni jsou jím fascinováni a kupují vše, co obsahuje „jeho značku“, a jiní jsou znechuceni. Inspiroval dokonce hudební skupinu **Rolling Stones** k napsání písně *Too much blood*. **Zvrácený příběh ve zvráceném, ale reálném světě.**

Na počátku této kapitoly jsem tvrdil, že není možné vyslovit jednu behaviorálně psychologickou definici sériového vraha. Přesto bych zmínil **dva zajímavé pokusy o interpretaci této patologické osobnosti**, první z nich je dnes již **klasická studie týkající se sadistických vrahů napsaná Robertem P. Brittainem v roce 1970, která se hlouběji věnovala deskripci pachatele** a vyjmenovává mnoho charakteristik, jimiž se takoví lidé mohou vyznačovat. Mezi charakteristiky jedinců například patří:

- „Je to zpravidla introvertní samotář, který má jen málo známých a žádné blízké přátele, upřednostňuje individuální činnost jako četbu knih či návštěvu kin o samotě, často čte horory.
- Cítí se nepatřičně či méněcenně, vyjma ve vztahu ke svým zločinům, během nichž má božský pocit. Útočí zpravidla poté, co utrpí pokles sebevědomí, například při ztrátě zaměstnání, když se mu někdo vysmívá, a zvláště v souvislosti se sexem.
- Může být hypochondr či mít sklon k choulostivosti.
- Má bujnou fantazii, představuje si sadistické scény, které pak svými činy realizuje. Fascinují ho zvěrstva a vzrušuje ho krutost, například hrůzy páchané nacisty, sbírá knihy či fotografie na toto téma.
- Má nevšední zájem o zbraně, jichž má obvykle celou sbírku a k nimž se chová s láskou, někdy může některým zbraním dávat i jména.
- Často je ve věku pod pětatřicet, svobodný a vysoké inteligence.

⁷⁷ Martingalová, M. Op. Cit., s. 126.

⁷⁸ Marie Besnardová aka Queen of Poisoners, sériová vražedkyně, lok. (Francie), akt. 1927–1949, vict. 13+.

- Obyčejně je sexuálně dysfunkční, s normálním sexuálním stykem má minimální či žádné zkušenosti, může nenávidět ženy.
- Mnoho takových lidí si hledá zaměstnání v souladu s jejich sadistickými sklony, například řezník nebo zaměstnanec jatek – stejným způsobem nekrofilové hledají práci v pohřebních ústavech či jako hrobníci.
- Má silně ambivalentní vztah ke své matce, kdy ji miluje a zároveň nenávidí. Často má pozici „maminčina chlapečka“, a to i v dospělosti. Někdy se dopouští vraždy vlastní matky.
- Jeho otec ho nadmíru trestá či je autoritativní.
- Má velký zájem o pornografii, zvláště pak sadistickou.
- Záznamy o sadismu se často objevují v souvislosti s týráním psů, koček, ptáků nebo hospodářských zvířat. Častým způsobem týrání je ubodání či oběšení, může však docházet i k větším krutostem.
- Způsob zabíjení lidských obětí je téměř vždy uškrcení.
- I když jsou jeho zločiny motivovány sexuálně, k samotnému styku či dosažení orgasmu vždy nedochází. Ty jsou někdy nahrazeny masturbací.
- Když je dopaden a následně hospitalizován či umístěn do vězení, chová se velmi dobře, to může vést k propuštění či zařazení do skupiny s mírnější ostrahou.⁷⁹

Jako druhou ukázkou bych zmínil postřehy německého forenzního psychiatra a sexuologa Reinera Gödtela:

„Hlad po sexualitě, touha po dominantní roli a uznání jsou ukojeny beze slova násilím. Nikdy nedovedou na rovinu vyjádřit své touhy slovy, s nikým se nedokáží podělit o svůj strach ze samoty. Žijí v nesvobodě, dusí se nedostatkem citů, nikdy se nenaučili šířit kolem sebe sympatie. Mnohým z těchto mužů je zatěžko navázat s ženami verbální vztah. Cítí se poníženi, peskování, pocit osamocení je dohání k zuřivosti. Obrovská potřeba uznání nemůže být ukojena normální cestou. City a schopnost vyjádřit se stále více zakrňují. Duševním a fyzickým útrapám druhých lidí jsou natolik vzdáleni, že je ani nedokáží vnímat. Typický pachatel znásilnění má velmi nízkou frustrační toleranci a sklony k přehnaným emocionálním reakcím. Žije v neustálém nepřátelství vůči okolí, každé závažné výměně názorů se však vyhýbá. Ale i tito násilníci jsou zranitelní a bezmocní. I oni v zásadě chtějí lásku a náklonnost ženy. Také oni někde v dálce cítí touhu po porozumění, po blízkém člověku. Opačnému pohlaví se však nepřibližují pomocí erotiky, ale pomocí spáchaného násilí. Ženy jsou bezohledně a často se šílenou zuřivostí osočovány, spoutávány, týrány, škrceny a bity. Někdy pachatelé hovoří o tom, že by nejraději svou oběť roztrhli.“⁸⁰

⁷⁹ Martingalová, M. Op. Cit., s. 131.

⁸⁰ Gödtel, R. *Sexualität und Gewalt* (Sexualita a násilí). Český spisovatel, (v překladu O. Gabašové a F. Faktorové), 1994, s. 49–51.

7. VYBRANÉ ASPEKTY PROFILU SÉRIOVÉHO VRAHA

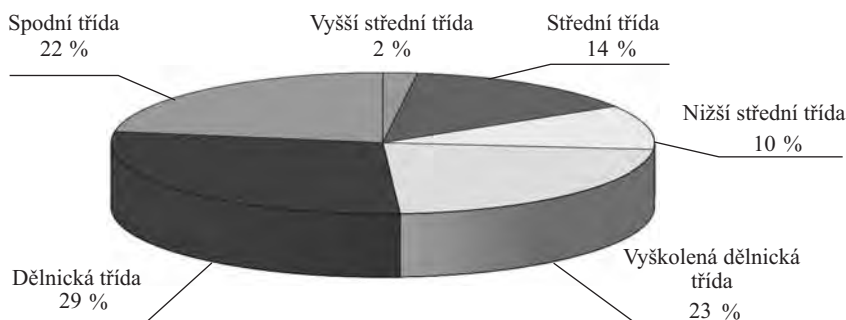
Metoda behaviorální predikční analýzy, kterou jsem sestavil za účelem komplexní modelace profilu osobnosti pachatele, obsahuje desítky prediktorů v různých kauzálních vazbách, nicméně pro obecný úvod do tématu behaviorálně patologického profilu sériového vraha je třeba vyjmout některé proměnné z širších souvislostí a představit je jako samotné prediktory bez vazeb.

Individuální příběh každého pachatele a studium možných predispozic pro rozvoj patologické osobnosti začíná bezpochyby již dávno před jeho narozením kombinací anamnéz a diagnóz jeho rodičů. U většiny sériových vrahů v této publikaci však nelze zjistit tak detailní popis osobností rodičů či prarodičů, a proto se zaměříme na fakta počínaje narozením.

SOCIOEKONOMICKÝ STATUT RODINY SÉRIOVÉHO VRAHA

Měřitelným a srovnávatelným údajem je například **socioekonomický statut nebo sociální stratifikace prostředí rodiny**, do které se jedinec, tedy v našem případě budoucí vrah narodí. Nelze v žádném případě definovat statisticky lineární přímou spojitost mezi určitou sociální třídou a výskytem sériových vražd. Z tohoto důvodu není prediktor sociální stratifikace prediktorem diagnostickým, ale spíše anamnesticky informativním a je vhodnější jej uvádět do přímější spojitosti s jinými jevy, jako je třeba výskyt zanedbávání, rodinného týrání či patologických inklinací, než ve spojitosti s komplementární „diagnózou“ či klasifikací sériového vraha. Mnohem významnější a svým způsobem klíčovým je popis jednotlivých vztahů v primární rodině a poznání a analýza výchovného prostředí a výchovných tendencí.

Sociální stratifikace nukleárních rodin sexuálních sériových vrahů

K účelu definice sociálně stratifikačního rozdělení jsme použili moderní třídní klasifikaci používanou jako model v ekonomii a marketingu⁸¹ a dále shodnou s unifikovanou demografickou klasifikací.⁸²

Označení	Třída	Typické povolání
A	Vyšší střední třída	lékař, účetní, ředitel
B	Střední třída	učitel, zdravotní sestra, policista, vedoucí
C1	Nižší střední třída	mistr, student, úředník
C2	Vyškolená dělnická třída	předák směny, instalatér, zedník
D	Dělnická třída	prodavač, rybář, nekvalifikovaný dělník
E	Spodní třída	nádeník, penzista odkázaný na státní důchod

INTELEKTUÁLNÍ SCHOPNOSTI

Specifickým prediktorem, který se často stává předmětem různých článků, odborných dohadů, ale i obecně společností domnívaných hypotéz, je **prediktor intelektuálních schopností** nebo také inteligenční kvocient pachatelů násilných trestných činů. V tomto ohledu lze předložit celou řadu výzkumů, ale jejich interpretace **nemá příliš vysokou výpovědní hodnotu z důvodu metodologické a diagnostické nejednotnosti. V rámci diagnostické komparace jsem měl k dispozici změřené hodnoty jednotlivých pachatelů nebo informaci o zjištěném inteligenčním pásmu na škále. Tyto hodnoty však nejsou příliš reliabilní** vzhledem k rozdílným diagnostickým nástrojům a rozdílně rozloženým škálám intelektuální výkonnosti. Z tohoto důvodu je zcela bezvýznamné data prezentovat až na extrémní skupiny obou pólů Gaussovy křivky, které jsou napříč různými manuály a diagnostickými metodami více či méně podobné. Jedná se na jedné straně o skupinu jedinců, kteří jsou v pásmu výjimečné superiorní inteligence, tedy nad 130 bodů v inteligenčních testech. Superiorní intelekt byl klasifikován ve skupině 49 sexuálních sériových vrahů u tří jedinců (6 %). Na zcela opačném pólu diagnostické škály, tedy ve skupině lehké mentální retardace je zastoupení zcela totožné.

Příklad:

V ilustrativní souvislosti s encyklopedií sériových vrahů je možné poukázat na oba extrémní póly. Výjimečná superiorní inteligence byla naměřena například u Ch. Gallegové (IQ 160); Edwarda Colea (IQ 152) nebo Garyho Carltona (IQ 150). Naproti tomu hraniční stupeň nacházíme ve vyšetřeních Joachima Krolla (IQ 76); Elwooda Toola (IQ 75) či Corala Wattse (IQ 75).

Porovnávání těchto obtížně interpretovatelných dat tedy v podstatě naznačilo přirozené a rovnoměrné rozložení na Gaussově křivce bez výraznějších hrotů. Z hlediska diagnostické komparace je však nezbytné klasifikovat jednotnou škálu a diagnostický test. V tomto považuji za nejvhodnější užití Wechslerovy škály⁸³ a testu pro dospělé. V samotné klasifikaci skupin zároveň přidružuji

⁸¹ National Readership Survey (NRS), [online]. 2007 [cit. 15. 12. 2005]. Dostupné z: <http://www.nrs.co.uk/>

⁸² Business balls – *Demographics classification* [online]. 2007 [cit. 15. 12. 2005]. Dostupné z: <http://www.businessballs.com/demographicsclassifications.htm>

⁸³ Wechsler, D. *Wechsler adult intelligence scale – Third edition*. Psychological corporation, 1997.

průnikovou skupinu BIF⁸⁴ dle DSM IV. Pro sjednocení podprůměrné inteligence (80–89) a hraničního stupně slabé mentální retardace (70–79).

	Hodnota IQ	Klasifikace	
A	130+	Výjimečná superiorní inteligence	
B	120–129	Vysoce nadprůměrná inteligence	
C	110–119	Nadprůměrná inteligence	
D	90–109	Průměrná inteligence	
E	80–89	Podprůměrná inteligence	IQ 71–84 (diagnóza V 62,89 – Borderline intellectual functioning dle DSM IV. – APA, 1994)
F	70–79	Hraniční stupeň (slabá MR) (<i>borderline</i>)	
G	50–69	Lehká mentální retardace	

Výzkumy, týkající se stupně inteligence zločinců – měřených Stanford-Binetovým testem –, prokázaly průměrný inteligenční kvocient od 91 do 93 bodů, ačkoliv průměr nekriminální populace se pohybuje kolem 100 bodů. Můžeme namítnout, že uvěznění vrazi nejsou reprezentativním vzorkem světa zločinu obecně a že ti nejinteligentnější z nich uniknou zatčení díky vyššímu inteligenčnímu kvocientu.

Zločiny spáchané méně inteligentními zločinci jsou ty, které jim přinesou okamžitý zisk: násilí vykonané proti oběti, sexuální uspokojení, útok na neznámého člověka nebo loupežné přepadení. Inteligentnější zločinec připravuje své zločiny pečlivě, organizuje je do nejmenších detailů, aby se vyhnul jakékoliv chybě. Podle studií FBI se jeho inteligenční kvocient pohybuje kolem 110 bodů a inteligenční kvocient pachatele znásilnění v sérii je údajně dokonce až 120 bodů.⁸⁵

K porovnání se nám nabízí studie německých sériových vrahů (bez rozlišení vražedného motivu; N = 56) mapující období 1945–1995, která měla k dispozici jednotná kritéria posuzování rozumových schopností. Uvádí, že 5,4 % sériových vrahů bylo v pásmu nad IQ 120, v pásmu nadprůměru bylo 8,9 %, průměrného intelektu dosahovalo 67 %; v podprůměru bylo 10,7 % a hraniční stupeň rozumových schopností byl zjištěn u 7,1 % pachatelů.⁸⁶

Studium modu operandi a jejich komparace nepoukazuje na fakt, že by vzorec vražedného chování u pachatelů se superiorní inteligencí byl nějak výrazně rafinovanější. Faktem je, že je spíše organizovaný, ale nedá se říci, že by byl promyšlený takovým způsobem, že by po sobě zanechával minimum důkazů. Rovněž není možné říci, že by tito jedinci dovedli využít svého intelektu ke zdárnější obhajobě svých činů během soudního procesu. Spíše je patrné z některých vybraných kauz, že z pozice vlastního rozumu tvrdí, že jsou naprosto nevinní i přes jednoznačný výčet důkazů, a tato racionální zarputilost je jim v zásadě přítěžující okolností, nebo mají dokonce potřebu svůj intelekt narcistním způsobem představovat a odvolávat se na něj.

Příklad:

Jaroslava Fabiánová (dle znalců nadprůměrně inteligentní) zanechávala na místě činu otisky prstů a za nehty obětí byla její DNA nebo Sigmund Bittaker (IQ 138), který své oběti vyhledával často na

⁸⁴ BIF – *Borderline intellectual functioning*.

⁸⁵ Bourgoin, S. *Bestiální vrazi*. Nakladatelství NAVA, 1994, s. 20.

⁸⁶ Harbort, S. – Mokros, A. Serial murderers in Germany from 1945 to 1995. In *Homicide Studies*, vol. 5, no. 4., Sage publication, 2001, s. 318–319.

ulici či na pláži a lákal je do svého auta bez jakékoliv racionální obavy, že bude viděn on i jeho auto jistě desítkami svědků.

Reprezentativní výzkum zaměřený na 174 sériových vrahů z USA posuzoval, jakým způsobem se proměňuje průměrná úroveň IQ v závislosti na různé proměnné modu operandi. Skupina těchto pachatelů byla například rozdělena do podskupin na základě převažující metody usmrcení oběti, jako třeba uškrcení či zastřelení, a k naměřeným hodnotám byl pro srovnání vyhotoven také průměr IQ u pachatelů užívajících výbušniny. Ty nacházíme prakticky naprosto výlučně jen u **masových vrahů, u nichž studie uvádí průměrné IQ 138.**⁸⁷ Dále se výzkum zaměřil na diferenciaci motivů, ale přinesl také tři poměrně zajímavé hodnoty. Jako průměrnou hodnotu rozumových schopností **u nediferencovaných sériových vrahů vyjadřili IQ 98,7.** Dále však skupinu rozdělili na vrahy **neorganizované s hodnotou 92,5** a vrahy **organizované, u nichž bylo průměrně zjištěno IQ 113,9.**⁸⁸

Indikátory	Hodnota IQ
Modus operandi	
Organizovanost	113,9
Neorganizovanost	92,5
Prevalentní metoda usmrcení oběti	
Ubodání	88,7
Uškrcení	99,5
Zastřelení	99,3
Ubití	104,1
Více užívaných metod	98,0
Výbušniny (masoví vrazi)	138,0
Prevalentní motiv	
Zisk	90,9
Požitek	100,4
Vztek	101,1
Sex	96,1

SÉRIOVÍ VRAZI A VZDĚLÁNÍ

Sledovatelným a porovnatelným prediktorem informačního charakteru je i stupeň dosaženého vzdělání, který společně se sociální stratifikací, vyznáním a vztahovou analýzou může doplňovat externí obraz rodiny. Tyto faktory se totiž navzájem zásadně ovlivňují. Předně je potřeba říci, že u sexuálních sériových vrahů platí více než u běžné populace fakt, že nejvyšší dosažené

⁸⁷ Poznámka autora: tuto naměřenou průměrnou hodnotu vnímám s rezervou a předpokládám, že se masoví vrazi budou pohybovat spíše někde kolem IQ 125.

⁸⁸ Aamodt, M. *The Radford Serial Killer Database – Serial killer IQ*. Radford University. 2011. Dostupné z: <http://maamodt.asp.radford.edu/Serial%20Killer%20Information%20Center/Serial%20Killer%20IQ.htm>

vzdělání není jen vyjádřením intelektu, aspirace a sociálních možností, ale také vyjádřením šíře obtížně zvladatelných behaviorálně patologických projevů již v raném dětství.

Vlivem nedostatečné rodinné nivelizace a pozornosti, společenské netečnosti a individuální neschopnosti poznat, ovládat a čelit atakům vnitřních behaviorálních příčin dochází mnohdy k situaci, kdy není vzdělávání takového jedince možné. Prediktor dosaženého vzdělání se často pojí s komorbidně propojenými prediktory. Obzvláště se jedná o dromománii – patologickou lhavost – alkoholový abúzus nebo dobrovolnou prostituci v dětském věku. Následující graf vychází z komparace sexuálních sériových vrahů (N = 49).

Rozdělení sexuálních sériových vrahů podle dosaženého vzdělání

Výzkum Harborta a Mokrose (2001) u německých sériových vrahů (N = 58) uvádí, že **63,8 %** z nich mělo špatné výsledky ve škole, **43,1 %** minimálně jednou opakovalo ročník a **39,7 %** ukončilo školu předčasně. Do režimu vzdělávání jedinců s poruchami učení bylo zařazeno **18,9 %**. Základní školu dokončilo jen **55,2 %**, střední školu **13,8 %** a gymnázium **12,1 %**. Univerzitně vzdělané sériové vrahy v německé studii nenacházíme, zatímco u amerických vrahů se tento typ vzdělání vyskytuje od **5–8 %** z nich.

Tento výzkum však přináší i další zajímavé postřehy v oblasti sociální adjustace a zaměstnání. Údajně **34,4 %** z nich vykonávalo po ukončení či odchodu ze školy dělnické profese, nemanuální zaměstnání vykonávalo **11,9 %**, samostatnou výdělečnou činnost vykonávalo **6,8 %** a dlouhodobě nezaměstnaných bylo **39,3 %** vrahů v sérii.⁸⁹ Pouze **51,7 %** z nich bylo schopno ve svém zaměstnání dokončit kompletní odborné zaškolení a nikdo z nich nedospěl do pozice senior zaměstnance.⁹⁰

⁸⁹ Harbort, S. – Mokros, A. *Serial murderers in Germany from 1945 to 1995*. Op. Cit., s. 318.

⁹⁰ Ibid., s. 318.